

Pomorze
Zachodnie
Strategia 2030

POLITYKA KAPITAŁU ORAZ SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Szczecin, 2021 r.

Spis treści

Wstęp - określenie obszaru tematycznego.....	4
Ogólna diagnoza obszaru.....	7
Strategiczny wymiar zagadnienia	17
Ukierunkowanie interwencji (wizja i cele).....	24
Wymiar realizacyjny	28

Wstęp - określenie obszaru tematycznego

Zapewnienie obywatelom prawa do zabezpieczeń społecznych, chroniących ich przed konsekwencjami sytuacji ryzyka społecznego, jest obowiązkiem władz publicznych. Obowiązek ten pojawia się w różnych aktach prawnych, najważniejszym z nich jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Mówią o nim również zapisy ustaw o samorządzie gminnym, powiatowym i województwa. Kolejnym kluczowym dokumentem jest ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie wojewódzkim (Dz. U. z 2020 r. poz. 1668, z późn. zm.), wskazująca zadania i obszary działalności samorządu województwa, które dalej są regulowane w sposób szczegółowy przez akty prawne dotyczące już konkretnych sfer interwencji administracji rządowej oraz samorządowej w życiu obywateli.

W oparciu o powyższe, na samorząd województwa nałożony jest obowiązek opracowania, aktualizowania i realizacji strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej, będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa, jak również szczegółowych programów dotyczących poszczególnych obszarów tematycznych, jak np. wojewódzki program przeciwdziałaniu ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, wojewódzki program przeciwdziałania narkomanii, wojewódzki program wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością itp. Dodatkowo, samorząd województwa powinien diagnozować i monitorować wybrane problemy społeczne w regionie i (a może przede wszystkim) inspirować oraz promować nowe rozwiązania pozwalające efektywniej i skuteczniej realizować politykę społeczną.

Spełniając zapisy określone przez akty prawne oraz odpowiadając na zdiagnozowane potrzeby regionu, wśród celów Strategii Rozwoju Województwa do 2030 roku, znalazły się zapisy:

Cel strategiczny I: Otwarta społeczność - świadomi mieszkańcy i zaangażowane społeczności - otwarte i przygotowane na wyzwania przyszłości

- 1.1 Wzmocnienie potencjału demograficznego i funkcji rodziny
- 1.2 Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu

Cel strategiczny III: Sprawny samorząd - skuteczny samorząd, zintegrowany region. Równość terytorialna w dostępie do wysokiej jakości usług publicznych

- 3.4 Zapewnienie wydajnych i efektywnych systemów usług publicznych.

Powyższe stanowi punkt wyjścia dla polityki kapitału i spójności społecznej oraz wyznacza kierunek kluczowych działań.

Główne hasła i trendy związane z obszarem tematycznym

Spójność społeczna – to przede wszystkim posiadana przez społeczeństwo zdolność zapewnienia dobrobytu wszystkim swym członkom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji. Społeczeństwo spójne to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy dążą do tych wspólnych celów metodami demokratycznymi. Nie istnieją społeczeństwa całkowicie spójne. Spójność społeczna to ideał, do którego należy dążyć. Trzeba ją stale pielęgnować, ulepszać i dostosowywać do zmian w środowisku społecznym i gospodarczym, w technologii oraz w systemach politycznych, krajowych i międzynarodowych. Działania na rzecz spójności społecznej polegają nie tylko na minimalizowaniu wykluczenia społecznego i ubóstwa; chodzi tu również o budzenie zaufania i solidarności w społeczeństwie, które są skutecznymi instrumentami prewencji i profilaktyki.

Województwo zachodniopomorskie to obszar wielu deficytów związanych z zagrożeniem wykluczeniem społecznym mieszkańców. Dlatego niezwykle istotną kwestią jest wsparcie grup zagrożonych, jak i wykluczonych społecznie, takich jak np. osoby z niepełnosprawnością. Deficyty w tym obszarze są szczególnie zauważalne.

Poziom spójności społecznej w pewnej mierze odzwierciedla również historyczne zaszłości, takie jak zlikwidowanie licznych Państwowych Gospodarstw Rolnych w regionie. To na tych obszarach kumulują się zjawiska biedy i wykluczenia. Z innej strony, przygraniczne położenie regionu determinuje większą aktywność i mobilność społeczną mieszkańców, którym łatwiej jest o kontakty z sąsiadami zza granicy.

Niezbędne czynniki zmiany pozwalające na uzyskanie wysokiej spójności społecznej w regionie to przede wszystkim:

- pogłębiona diagnoza posiadanych zasobów oraz występujących potrzeb,
- umiejętność zastosowania metody partycypacji w tworzeniu strategii, ustalaniu kierunków i celów działań na wszystkich szczeblach samorządów,
- tworzenie warunków, by województwo stało się regionem „uczącym się”,
- partnerski charakter działań (struktura sieciowa regionu),
- kaskadowy mechanizm napędu zmiany w województwie (należy pamiętać, że samorząd województwa jest jeden, samorządów powiatowych - 21, gminnych - 113, a organizacji pozarządowych ponad 7 400),
- budowanie w regionie sieci współpracy, opartych o zaufanie społeczne.

Tworzenie odpowiednich warunków do budowania spójności społecznej w regionie jest jednym z istotnych wyzwań stojących przed samorządem województwa.

Procesy demograficzne są uporządkowanymi łańcuchami zdarzeń ludnościowych, wiążącymi te zdarzenia ze zmianami w stanie i strukturze demograficznej populacji. Są to, między innymi, starzenie się populacji (zmiany struktury ludności według płci i wieku) oraz urbanizacja (zmiany rozmieszczenia terytorialnego ludności).

Dynamika procesów demograficznych, w tym przebieg procesu reprodukcji ludności, jest uwarunkowana zespołem różnorodnych czynników. Znaczącym czynnikiem jest poziom życia ludności oraz możliwości rozwoju, które charakteryzuje z kolei czynnik ekonomiczny. Liczba ludności oraz jej struktura według płci, wieku i miejsca zamieszkania, stanowią podstawę wielu analiz demograficznych, ilustrując dotychczasowe trendy w płodności, umieralności i migracji, a także wskazują na kształtowanie się przyszłych trendów. Przede wszystkim jednak na ich podstawie określone są uwarunkowania rozwoju społecznego i ekonomicznego. Badania nad strukturami demograficznymi w układzie przestrzennym są istotne w podejmowaniu decyzji w zakresie usług społecznych (edukacja, ochrona zdrowia, usługi opiekuńcze) oraz w zakresie funkcjonowania systemu zabezpieczenia społecznego.

Prognozy demograficzne są niekorzystne: zgodnie ze średnim wariantem prognozy, liczba ludności Europy zmniejszy się do roku 2050 o 5,6%, podczas gdy ludność Afryki niemal się podwoi, a innych kontynentów – zwiększy co najmniej o jedną czwartą (Ameryki Łacińskiej i Karaibów o 25,3%, Azji o 26,9%). Zmiany demograficzne stawiają ogromne wyzwania przed organami administracji publicznej.

Wykluczenie społeczne to sytuacja, w której nie wszyscy mają równy dostęp do dóbr i usług, które pozwoliłyby im wieść godne, szczęśliwe życie. Dotyczy to też niemożności zabrania głosu i bycia usłyszonym, zgodnie z zasadami społeczności, w których żyjemy. W dużej mierze łączy się z ograniczeniem dostępu do usług. W coraz mniejszym zakresie dotyczy to tzw. dóbr podstawowych, jak np. elektryczność czy bieżąca woda, jednak nadal w regionie występują utrudnienia i dysproporcje w możliwości skorzystania przez mieszkańców z szerokiej oferty usług społecznych (np. wsparcie psychologiczne lub terapeutyczne, które jest trudno dostępne w małych miejscowościach).

Wykluczenie społeczne i marginalizacja, to pojęcia, które bywają uważane za synonimy, choć posiadają odmienne wyznaczniki: w przypadku wykluczenia społecznego będzie to usunięcie (odsunięcie) jednostki lub grupy od konkretnych dóbr, usług lub czynności, a w przypadku marginalizacji, wyznacznikiem jest rozwarstwienie struktur społecznych. Wg Sztumskiego, oba pojęcia (stany/procesy) różnią się pod względem przebiegu, konsekwencji, ale też warunków występowania.¹ Wykluczenie społeczne może dotyczyć różnych obszarów życia mieszkańców, często wykluczenie w jednej dziedzinie koreluje z wykluczeniem na innym polu. Przykładem może być brak dostępu części mieszkańców do wysokiej jakości usług edukacyjnych, co może przekładać się na ograniczone możliwości zdobycia kwalifikacji, dających szansę na odpowiednie zatrudnienie. To z kolei wiąże się z brakiem środków, które mogą zapewnić osobie i rodzinie odpowiedni poziom życia. Tak więc ich wykluczenie z systemu edukacji powoduje efekt domina, który wyklucza ich z innych istotnych przestrzeni aktywności społeczeństwa. Efekt domina i niemożność przezwyciężenia go oznaczają również, że wykluczenie społeczne często przekazywane jest z pokolenia na pokolenie.

Wykluczenie społeczne może być warunkowane dyskryminacją, w tym np. ze względu na wiek, płeć, niepełnosprawność, orientację seksualną, narodowość, rasę, wyznanie, poglądy polityczne itp. Dyskryminacja może wynikać m.in. z braku tolerancji i otwartości na drugiego człowieka, w tym poczucia wyższości własnych przekonań nad innymi, strachem przed zmianami i innością. Często jest także niezamierzona i wiąże się z brakiem wiedzy lub szerszego spojrzenia na sytuację, czy podążaniem za utartym schematem, bez dogłębnej analizy. O wykluczeniu mówimy także w przypadku braku dostosowania infrastruktury publicznej do specyficznych potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Wykluczenie społeczne łączy się więc ze zjawiskiem uczestnictwa bądź nieuczestnictwa w pewnych dziedzinach życia społecznego, ale także z dostępem lub brakiem dostępu do określonych dóbr i usług.

Zapewnienie mieszkańcom możliwości szerokiego udziału w różnych obszarach życia i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu jest nadal jednym z najważniejszych zadań samorządów, w tym również samorządu województwa.

Aktywna polityka społeczna (APS) nastawiona jest na działania publiczne motywujące jednostki do wejścia i utrzymania się na rynku pracy, przez rozwój instrumentów zwiększających zdolność zatrudnieniową osób i obniżanie demotywacyjnej funkcji świadczeń osłonowych (stosowanie tzw. wsparcia warunkowego). Jest ona współczesną alternatywą dla stosowanej pasywnej polityki społecznej. Opiera się na partycypacyjnym modelu zarządzania, którego podstawowe zasady to:

- Wielosektorowa i partnerska polityka społeczna,
- Samorządowa i obywatelska polityka społeczna,
- Państwo angażujące,

¹ Sztumski, 2008: Kilka uwag na temat społecznych konsekwencji marginalizacji. W: K. Marzec-Holka, A. Rutkowska, M. Joachimowska, red. Praca socjalna i polityka społeczna. Bydgoszcz 2008.

- System sieciowy.

Zintegrowany system usług środowiskowych; założenia aktywnej polityki społecznej są odpowiedzią na problemy występujące w dzisiejszej rzeczywistości społecznej. Zadaniem samorządu województwa jest kreowanie w regionie warunków do budowania efektywnego, skutecznego, ale również ekonomicznie racjonalnego systemu rozwiązań, pozwalających nie tylko na wsparcie mieszkańców w przypadku wystąpienia sytuacji ryzyka socjalnego, ale również na ich rozwój. Zasadnym więc wydaje się oparcie działań o założenia aktywnej polityki społecznej.

Zasada wielosektorowości polega na „równoczesnym funkcjonowaniu publicznych podmiotów polityki społecznej, organizacji pozarządowych i instytucji rynku pracy, które dostarczają środków i usług służących zaspakajaniu potrzeb społeczeństwa (i/lub człowieka)”². Jest wpisana w działania aktywnej polityki społecznej.

Wielosektorowość (*welfare pluralism*) pojawiła się w latach siedemdziesiątych, jako alternatywa do niesprawdzających się działań państwa opiekuńczego. Istotnym jej elementem jest, nie tyle podważanie roli państwa w działaniach socjalnych, ile zwiększenie oddziaływania pozostałych sektorów. Chodzi o przesunięcie środka ciężkości działań - z realizowanych przez państwo, w kierunku działań realizowanych przez inne sektory: pozarządowy, prywatny, nieformalny. Istotną zasadą obowiązującą w podejściu wielosektorowym jest to, że żaden z sektorów nie jest traktowany w sposób szczególny, żaden nie powinien dominować. Wielosektorowość w polityce społecznej to przede wszystkim: państwo (służby publiczne), rynek i trzeci sektor.

Aktualnie, coraz częściej wskazuje się na rolę gospodarstw domowych (rodzin), w kształtowaniu działań lokalnej polityki społecznej. Należy zwrócić uwagę, że od połowy lat 90-ych Unia Europejska kładzie nacisk na prowadzenie wielosektorowej polityki społecznej, która stała się alternatywą dla działań państwa opiekuńczego (centralnie zarządzanych form opieki i transferów socjalnych). Samorząd województwa odgrywa dużą rolę w kształtowaniu odpowiednich warunków do budowania polityki społecznej opartej o reguły partnerstwa i partycypacji.

Ogólna diagnoza obszaru

Specyficzne dla województwa zachodniopomorskiego są słabe więzi społeczne oraz relatywnie niskie przywiązanie mieszkańców do regionu. Należy jednak zaznaczyć, że mniejsze znaczenie tradycji w życiu mieszkańców może przekładać się na ich większą otwartość na osoby przyjezdne. Dla mieszkańców regionu, bardziej niż wartości duchowe i kolektywistyczne, istotne są wartości materialistyczne i indywidualistyczne. Przekłada się to na silniej niż w gdzie indziej, reprezentowaną postawę hedonistyczną, rozumianą jako dążenie człowieka do osiągnięcia możliwie najlepszego bilansu doświadczanych przyjemności i przykrości³.

Za istotny problem (choć nie tylko w województwie, ale w całym kraju) należy uznać bardzo niski poziom zaufania społecznego. Przeprowadzone w 2021 badania (na potrzeby ewaluacji RPO WZ) wykazały, że zaledwie 17,2% respondentów charakteryzuje uogólnione zaufanie wobec innych. Natomiast 81,5% osób badanych – przyznaje się do uogólnionej nieufności.

W badaniach kapitału społecznego, jedną z mierzonych składowych jest liczba osób, których badani definiują jako przyjaciół. Na Pomorzu Zachodnim, wskaźnik ten jest nieznacznie niższy niż w reszcie kraju (dla WZP średnie wskazanie liczby przyjaciół wynosi 5,78 osób, podczas gdy dla całego kraju – średnie wskazanie to 6,27 osób)⁴.

² Barbara Rysz-Kowalczyk; Leksykon Polityki Społecznej, Warszawa 2001, str. 141

³ Raport Ocena wpływu RPO WZ 2014-2019 w zakresie włączenia społecznego w regionie str.13

⁴ Tamże str.14

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się wysokim udziałem obszarów popegeerowskich. W regionie występuje stosunkowo duże zróżnicowanie w zakresie poziomu rozwoju życia i jakości życia obszarów miejskich i wiejskich⁵. Sytuacja ta generuje w konsekwencji nierówny i w znacznej mierze ograniczony dostęp do usług społecznych.

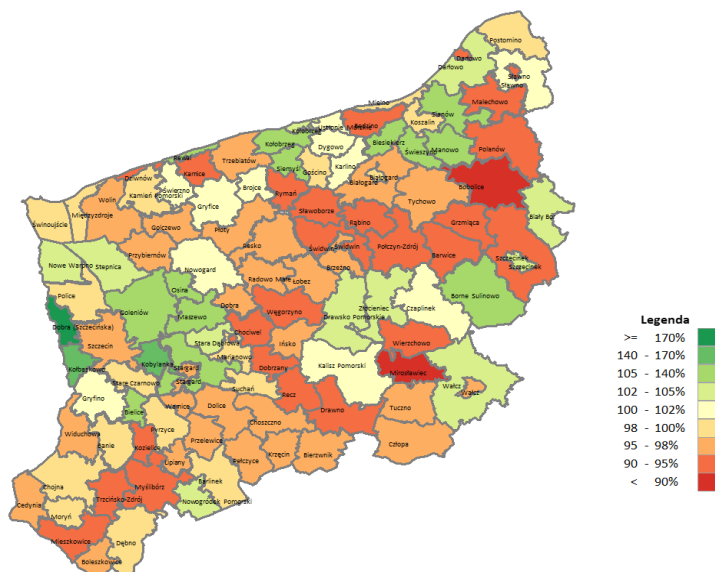
Demografia

W województwie zachodniopomorskim, okres 2004-2019, pomimo nieznacznego spadku liczby ludności, należy uznać za stabilny⁶. W 2020 r. liczba mieszkańców wynosiła 1 688 047, podczas gdy w 2019 - 1 696 000. W prognozach demograficznych do 2050 roku przewidywany jest jednak znaczący spadek liczby mieszkańców regionu, do 1 453 300 osób⁷.

Uzasadnieniem tej niekorzystnej prognozy może być zauważalna od 2011 roku zmiana w tendencji w ruchu naturalnym ludności. Liczba zgonów zaczęła bowiem przewyższać liczbę urodzeń. W 2010 roku wskaźnik ten wynosił (+0,47), w 2020 (-4,3), w 2019 (-2,27). Należy wziąć pod uwagę fakt, że wartość wskaźnika z roku 2020 może być wynikiem pandemii.

Od 2018 roku widoczny jest ujemny przyrost naturalny również na obszarach wiejskich, tendencja ta utrzymywała się tak w 2019 jak i 2020 roku. Wskaźnik dla tych obszarów osiągał jednak zdecydowanie niższe wartości. W 2020 roku w mieście przyrost naturalny osiągnął wartość (-5,0), a na wsi (-2,7). Jednocześnie w województwie występuje niski współczynnik dzietności. W latach 2004 – 20019 (brak danych za 2020) wynosił od 1,4 do 1,2. Osiągane wartości nie zapewniają prostej zastępowalności pokoleń, która jest możliwa, gdy wartość tego wskaźnika wynosi nie mniej niż 2,1⁸.

Mapa nr 1. Liczba ludności w 2019 r. w stosunku do 2004 r. w województwie zachodniopomorskim wg gmin (%)

Źródło: Ocena wpływu RPO WZ 2014- w zakresie włączenia społecznego w regionie - Raport podsumowujący

⁵ Tamże str.15

⁶ Tamże, str.15

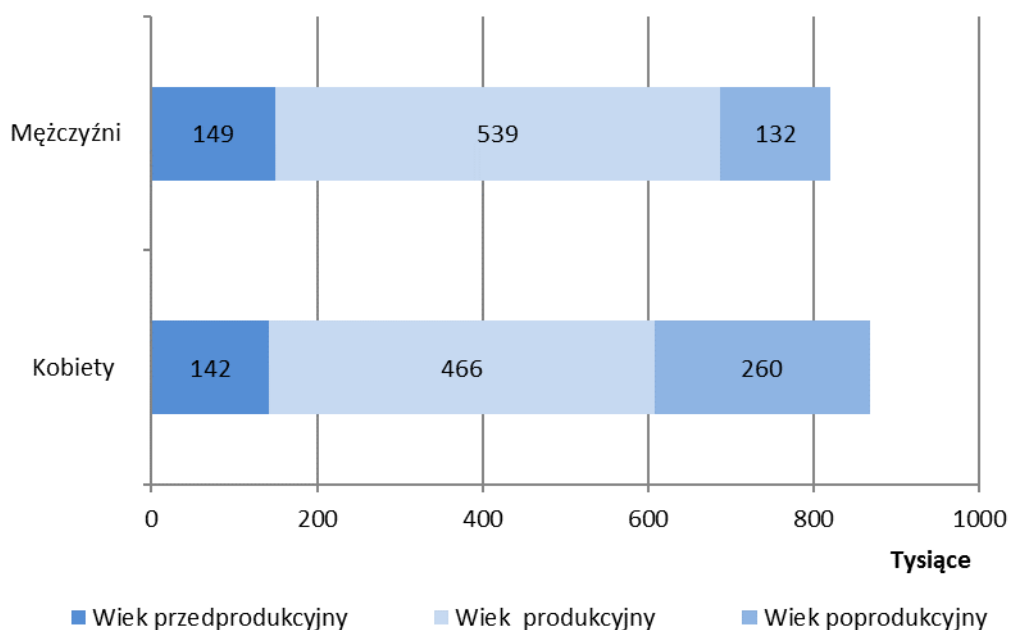
⁷ Rocznik statystyczny rok 2020 Urząd Statystyczny

⁸ Współczynnik dzietności - Oznacza liczbę dzieci, które urodziłyby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15–49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłyby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie

Region na tle kraju charakteryzuje się niską gęstością zaludnienia (czwarta najniższa wartość w Polsce) i wynosi 74 osoby na 1 km² oraz silną urbanizacją. Ponad 68% mieszkańców to osoby mieszkające w miastach.

Zmiany w strukturze wiekowej ludności wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Maleje udział dzieci i młodzieży w ogólnej liczbie ludności, natomiast rośnie udział osób starszych. W 2020 roku liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym osiągnęła wartość 134,9, podczas gdy wartość tego wskaźnika w 2010 r. wynosiła 84,8. Widoczna jest tendencja wydłużania się życia mieszkańców. Warto odnotować, że w grupie mieszkańców w wieku poprodukcyjnym występuje znacząca przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn.

Wykres 1. Struktura ludności według płci i ekonomicznych grup wieku w 2020 r. w województwie zachodniopomorskim (OZPS 2020)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rodzina

Istotnym zakresem działań polityki spójności jest rodzina. O jej kondycji w województwie świadczą między innymi wskaźniki dotyczące liczby zawieranych małżeństw oraz rozwodów. W województwie zachodniopomorskim, w latach 2010-18, występował stały spadek liczby zawieranych małżeństw: w 2010 r. na 1000 ludności - 5,5 związku, a w 2019 r. - 4,6. W Polsce, w analogicznych latach, występował wyższy wskaźnik - w 2010 roku na 1000 mieszkańców zawarto 5,9 małżeństw, a w 2019 r. - 4,8.

Jednocześnie w regionie utrzymuje się stosunkowo wysoki, lecz stały, wskaźnik rozwodów - w 2010 r. na 1000 mieszkańców - 1,9 rozwodów, a w 2019 - 1,8. W kraju, w 2010 wynosił on 1,6 a w 2019 - 1,7.⁹

W latach 2004 - 2019 w regionie nastąpił znaczący wzrost zamożności mieszkańców¹⁰. Wydatki miesięczne przypadające na jedną osobę w gospodarstwie domowym wzrosły łącznie o prawie 80% (z 704 zł do 1263 zł). Przeciętny miesięczny dochód przypadający na jedną osobę zwiększył się o 136% (762 zł do 1801 zł). W analizowanym okresie zmniejszył się bardzo znacznie udział ubogich gospodarstw domowych w liczbie

⁹ Raport o stanie województwa zachodniopomorskiego za rok 2020 - E-Region

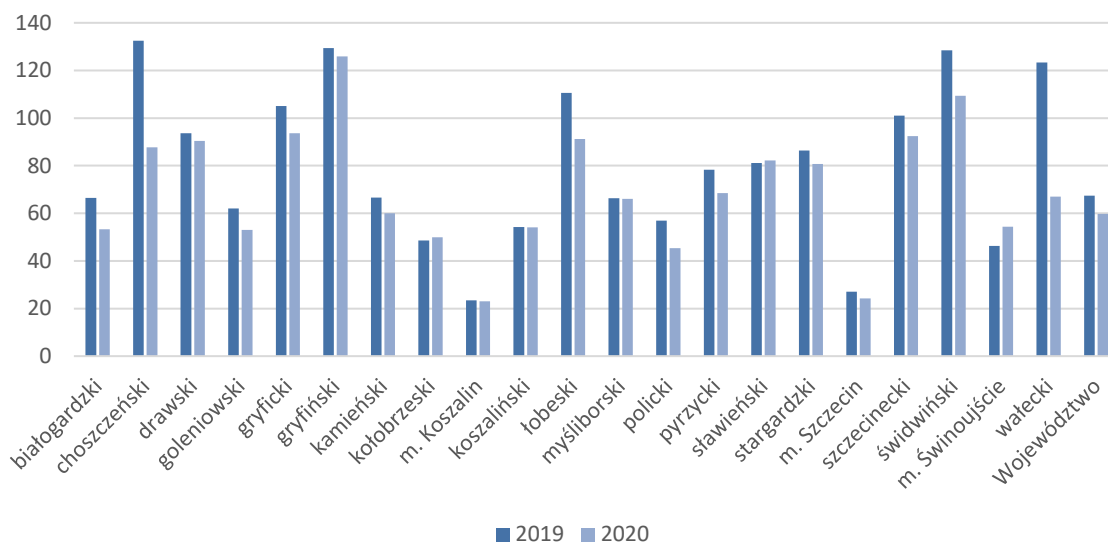
¹⁰ Ocena wpływu RPO WZ 2014 (...)

gospodarstw domowych ogółem. W 2019 roku poniżej granicy ubóstwa skrajnego żyło 2,7% gospodarstw domowych w regionie, a w Polsce - 4,2%, zaś poniżej relatywnej granicy ubóstwa – odpowiednio: 9,9% (WZ) i 13,0% (PL), a poniżej granicy ubóstwa ustawowego – 7,4% (WZ) i 9,0% (PL)¹¹.

Pomoc społeczna

Poprawa sytuacji materialnej gospodarstw domowych w województwie zachodniopomorskim przekłada się na zmniejszającą się systematycznie liczbę osób i rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej¹². Potwierdza tę sytuację również spadek wartości wskaźnika deprywacji lokalnej¹³. W 2020 wynosił on 60 (liczba osób w rodzinach korzystających ze świadczeń na 1000 mieszkańców), natomiast w 2019 – 67 osób.

Wykres 2. Wskaźnik deprywacji lokalnej - liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie, na 1000 mieszkańców danego powiatu – porównanie roku oceny do roku poprzedzającego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OZPS

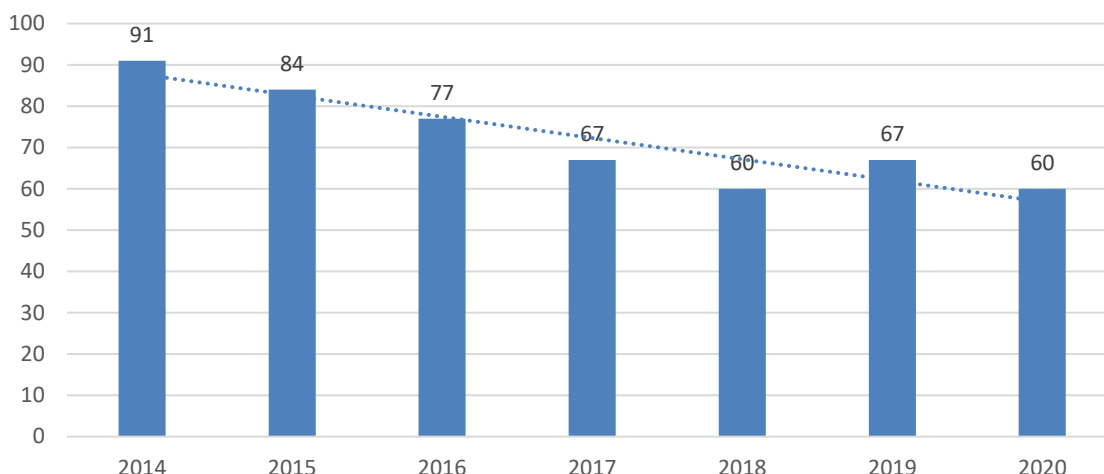
Liczba klientów pomocy społecznej w 2020 roku spadła w stosunku do 2019 o 9%, ale nadal niewielki jest spadek odsetka osób długotrwale korzystających ze świadczeń - w 2020 roku w stosunku do 2019 wyniósł on 0,7%. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w roku 2020 wynosiła 100 903. Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej wynosiła 50 162, w tym 26 680 długotrwale korzystających (54,7% ogółu osób korzystających). Liczba rodzin, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej wynosiła 40 039, co przekłada się na 79 975 osób w tych rodzinach.

¹¹ Tamże str. 8

¹² OZPS WZ za rok 2020, ROPS Szczecin

¹³ Wskaźnik deprywacji lokalnej – liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na 1000 mieszkańców

Wykres 3. Liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia na każde 1000 mieszkańców w latach 2014-2020

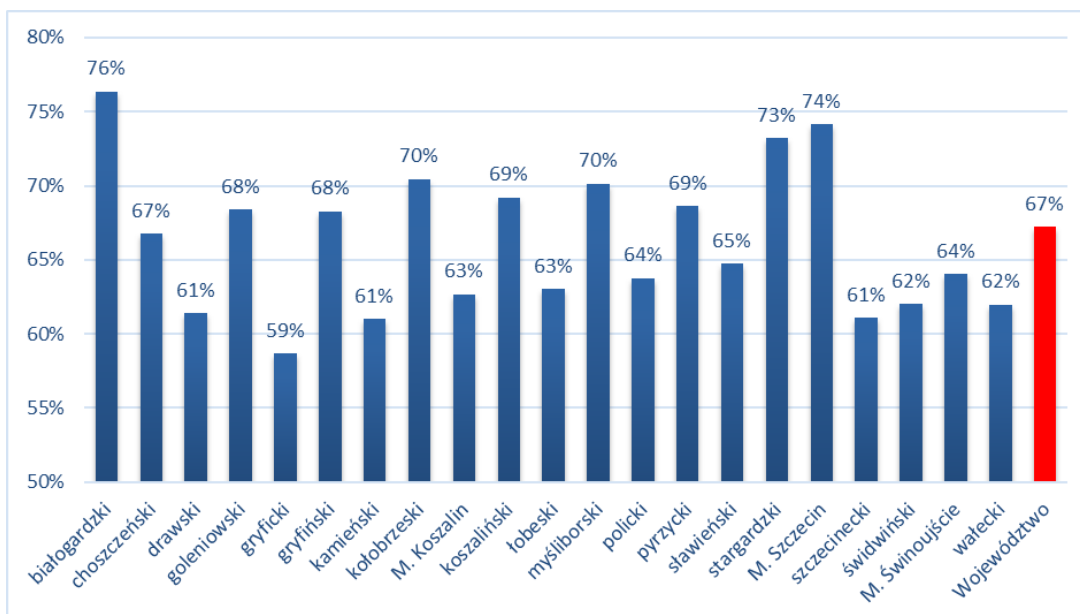

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OZPS

Wśród przyczyn przyznania pomocy przoduje zjawisko ubóstwa, na drugim miejscu jest długotrwała lub ciężka choroba, a na trzecim bezrobocie i niepełnosprawność. Widoczny jest bardzo znaczący wzrost klientów pomocy społecznej, korzystających ze wsparcia z powodu długotrwałej choroby. W 2019 roku stanowili oni 48% rodzin korzystających z pomocy, a w 2020 – już 63%.

Z liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej w 2020 r., 81 % (31 308 rodzin/ 61 895 osób w tych rodzinach) uzyskało świadczenie pieniężne (zasiłki stałe, okresowe, celowe). Z kolei 34% skorzystało ze świadczeń niepieniężnych (posiłku, schronienia, ubrania, sprawienia pogrzebu, pobytu w domu pomocy społecznej). Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem, osiągnął wartość 67%.

Wykres 3. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdania MRiPS-03-R za I-XII 2020 r.

Zauważalny jest systematyczny spadek liczebności rodzin korzystających ze wsparcia z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych: w 2007 roku - 13,9 tys. rodzin, w 2019 r. - 5,6 tys. rodzin. Spadek ten nie oznacza zmniejszenia skali problemów opiekuńczo -wychowawczych, doświadczanych przez rodziny w regionie. Wskaźnikiem tego ciągle istotnego problemu jest znacząca liczba dzieci przebywających w systemie pieczy zastępczej.

Jednym z narzędzi stosowanych we wsparciu rodziny biologicznej w prawidłowym pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, a co za tym idzie przeciwdziałaniu umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej jest wsparcie asystenta rodziny. W województwie zachodniopomorskim w 2020 roku zatrudnionych było 193 asystentów rodziny, obejmujących pomocą 2 135 rodzin.

Dane te wskazują na spadek liczby czynnych asystentów rodziny w stosunku do 2019, gdzie zatrudnionych było 209 osób, jak również na zmniejszoną liczbę rodzin korzystających ze wsparcia (w 2019 - 2 520 rodzin). Utrudnieniem i barierą skuteczności ich oddziaływań, wskazywaną przez asystentów, jest duża liczba rodzin przypadających na jednego specjalistę.

System pieczy zastępczej

W roku 2019 w pieczy instytucjonalnej i rodzinnej przebywało to 3 715 dzieci. W 2020 r. łączna liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, była mniejsza i wyniosła 3 211, jednak nadal jest to wartość wysoka.

W pieczy instytucjonalnej, w 2020 roku, w 60 placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 827 dzieci. W 2019 roku prowadzono 58 placówek opiekuńczo-wychowawczych, na koniec roku przebywało w nich 827 dzieci.

W 2020 roku, 388 młodych osób usamodzielnianych opuściło różne formy pieczy zastępczej. Jest to więcej niż w 2019, gdy z powodu uzyskania pełnoletniości, system pieczy zastępczej opuściło 237 wychowanków.

Dużym wyzwaniem dla samorządów regionu jest stały spadek liczby rodzin zastępczych. W 2019 roku na terenie województwa funkcjonowały 2 402 rodziny zastępcze, co stanowi spadek w stosunku do 2018 roku o 49 rodzin.

Osoby zależne

Zgodnie z aktualnymi trendami w sferze budowania systemów wsparcia osób o specjalnych potrzebach życiowych, nie należy używać terminu „osoby zależne”, lecz „osoby wymagające wsparcia w niezależnym życiu”. Chodzi bowiem o wskazywanie potencjału życiowego każdej osoby, także dotkniętej przewlekłą chorobą czy niepełnosprawnością.

Na potrzeby niniejszego opracowania, przyjęto jednak pojęcie „osoba zależna”, rozumiejąc je, jako istotny wskaźnik zagrożenia wykluczeniem i marginalizacją. Jako problem społeczny, dotyczący dużej grupy mieszkańców, wynikający właśnie z ich sytuacji uzależnienia życiowego od osób trzecich.

Z powodu niekorzystnych czynników demograficznych, wyzwanie związane z zapewnieniem opieki osobom zależnym. W 2018 roku, usługi opiekuńcze były świadczone w 105 gminach naszego województwa (dla 6 275 osób).

Formą wsparcia zapewniającą całodobową opiekę są domy pomocy społecznej (DPS). W 2020 r., w 36 DPS (wzrost w stosunku do 2019 r. o 1 podmiot) liczba miejsc wynosiła ogółem 4 006 (liczba miejsc w 2019 r. – 4 115), a liczba osób korzystających: 4 464. Według stanu na dzień 31 grudnia 2020 r., 546 osób oczekiwało na miejsce w tego typu placówce, rok wcześniej na umieszczenie w DPS oczekiwało 507 osób.

Ze względu na wysoką w regionie liczbę zgonów z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowań na 100 tys. ludności (WZ - 13,8; PL – 9,9) istotnego znaczenia nabierają formy wsparcia dla osób po kryzysach psychicznych lub cierpiących na zaburzenia psychiczne. Do form wsparcia dla tej grupy mieszkańców należy zaliczyć, między innymi, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz środowiskowe domy samopomocy (ŚDS).

Specjalistyczne usługi opiekuńcze (SUO) dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2019 roku realizowały 64 gminy z terenu województwa zachodniopomorskiego. Efektem rzeczowym przekazanej na to zadanie dotacji było objęcie pomocą 499 osób z zaburzeniami psychicznymi (w 2018 r. – 500 osób). Niepokojąca jest tendencja spadkowa w liczbie usług świadczonych przez ŚDS. W 2019 roku ogólna liczba miejsc w tej formie wsparcia wynosiła 1 579, a liczba uczestników 1 549. Ogólna liczba miejsc w ŚDS wynosiła 1 549, natomiast liczba osób korzystających – 1 660. Ponadto, 32 osoby oczekiwały na miejsce (wg stanu na 31 grudnia 2020 r.).

Młodzież

Wobec wskazanych negatywnych zjawisk demograficznych, związanych w szczególności ze starzeniem się społeczeństwa oraz migracjami młodych poza region, a także osłabionych parametrach rodzin, odpowiedzialnych za przygotowanie kolejnych pokoleń mieszkańców regionu, szczególną uwagę warto zwrócić na problemy dotyczące młodych mieszkańców województwa.

Znaczące i cenne w tym kontekście wydają się wyniki i wnioski płynące z przeprowadzonej wiosną 2020 r. i zainicjowanej przez Radę Młodzieży Województwa Zachodniopomorskiego „Analizy potrzeb młodzieży mieszkającej w Województwie Zachodniopomorskim”. Uzyskane od uczniów i studentów odpowiedzi pozwoliły dokonać gradacji szeregu ważnych zjawisk, postaw i problemów, z którymi boryka się na co dzień zachodniopomorska młodzież, a które w dużym stopniu determinują jej obecny sposób funkcjonowania, plany na przyszłość i stopień przywiązania do regionu. Najczęściej wskazywane problemy i potrzeby to:

- Wykluczenie komunikacyjne (z transportu publicznego korzysta 58,3% uczniów i 53,66% studentów) utrudnia, a w niektórych częściach województwa zachodniopomorskiego niemal uniemożliwia młodzieży korzystanie z atrakcyjnej formy spędzania wolnego czasu, oferty kulturalnej, zajęć dodatkowych i pozalekcyjnych. W warunkach pandemii dodatkowo pogłębia ich izolację w środowisku lokalnym i hamuje niezwykle naturalną i ważną w tym okresie życia potrzebę budowania, rozwijania i doskonalenia relacji z rówieśnikami.
- Gotowość do wyjazdu z regionu, po zakończeniu edukacji. Jedna trzecia odpowiadających zadeklarowała, iż po zakończeniu edukacji szkolnej nie zamierza mieszkać na terenie województwa zachodniopomorskiego, uznając, że w innych regionach Polski i poza jej granicami znajdzie lepsze warunki do kontynuowania nauki i/lub podjęcia zatrudnienia.
- Przestrzeń do aktywności społecznej młodzieży; ponad połowa odpowiadających angażuje się w działania społeczne i wolontarystyczne w swoim otoczeniu.
- Pomoc psychologiczna dla młodzieży; pomimo tego, że co piąty uczeń skorzystał z oferowanego przez szkołę wsparcia pedagogicznego i psychologicznego (a co siódmy odczuwa potrzebę uzyskania takiej pomocy), to jednak większość odpowiadających wyraża brak zaufania do szkolnych specjalistów z tych obszarów wsparcia;
- Warunki do wspierania młodych ludzi w regionie; ponad 99% odpowiadających chciałoby posiadać Wojewódzką Kartę Młodych, pozwalającą szerzej i taniej korzystać z atrakcji gastronomicznych, turystycznych, kulturalnych regionu.

Trzeci sektor i aktywność obywatelska

W diagnozie nie można pominąć aspektu współpracy z organizacjami pozarządowymi. Branżowy portal ngo.pl podaje, iż w województwie zachodniopomorskim jest zarejestrowanych 7 451 działających organizacji pozarządowych¹⁴ (w tym m.in. stowarzyszenia, fundacje, federacje, związki sportowe, organizacje powstałe na mocy umowy państwo - kościół, spółdzielnie socjalne, przedsiębiorstwa społeczne/spółki non-profit). Baza ta jest na bieżąco aktualizowana, nie zawiera jednak danych o podmiotach nieposiadających numeru Regon, które jednocześnie występują w innych rejestrach, np. wodne ochotnicze pogotowia ratunkowe,

¹⁴ Dane z dn. 26.07.2021 r. ze strony [https://spis.ngo.pl/zachodniopomorskie?cat\[2386\]=2387&cat\[2898\]=2899](https://spis.ngo.pl/zachodniopomorskie?cat[2386]=2387&cat[2898]=2899)

stowarzyszenia zwykłe, ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich. W przypadku tych ostatnich, z rejestru zamieszczonego na stronie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wynika, że w naszym województwie jest 382 takich podmiotów.

Pogląd na zakres i jakość współpracy samorządu z NGO daje Raport z badania metodą Lokalnego Indeksu Jakości Współpracy. Współpraca Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego i organizacji pozarządowych w roku 2019. Narzędzie, jakim jest Lokalny Indeks Jakości Współpracy, pozwala zauważyć szerokie spektrum tej współpracy przez pryzmat trzech płaszczyzn:

- I. Współpraca JST i organizacji pozarządowych w zakresie tworzenia polityk publicznych,
- II. Współpraca samorządu z organizacjami w zakresie realizacji zadań publicznych (formy finansowe, niefinansowe i partnerstwa projektowe),
- III. Infrastruktura współpracy, tworzenie warunków do społecznej aktywności.

Podobnie jak w poprzedniej edycji badania, aktywność władz samorządowych w sferze aktywizacji społecznej mieszkańców jest lepiej oceniana, niż sam poziom aktywności obywatelskiej mieszkańców (4,44 pkt wobec 4,12 pkt).

W przypadku oceny działań Samorządu na rzecz aktywizacji mieszkańców i organizacji pozarządowych, najwyżej oceniony został obszar zlecania realizacji zadań publicznych organizacjom (4,38 pkt), a najslabiej – włączania organizacji w diagnozowanie problemów i potrzeb (4,09 pkt). Z kolei analizując działania podejmowane przez same organizacje pozarządowe, najwyższą ocenę w opinii badanych uzyskały dwa obszary:

- współpraca z Samorządem Województwa podczas realizacji przez nie zadań publicznych,
- diagnozowanie przez nie problemów i potrzeb odbiorców swoich działań (oba po 4,16 pkt).

Najniższą ocenę odnotowano w obszarze zaangażowania w tworzenie nowego prawa, programów i strategii (3,57 pkt).

Analiza współpracy sektorowej - zwłaszcza w przypadku sektora pozarządowego - powinna się odbywać wielopłaszczyznowo, niemniej biorąc pod uwagę wysokość środków finansowych przeznaczonych na współpracę z organizacjami pozarządowymi w latach 2012 – 2020, można zauważyć jej sukcesywny wzrost.

Dużą aktywność zachodniopomorskich społeczników potwierdzają wyniki przeprowadzonego przez Stowarzyszenia Klon/Jawor ostatniego badania organizacji, pt. *Sektor pozarządowy w 2018. Ile jest w Polsce organizacji?* Wynika z niego, iż w naszym regionie w 2018 roku, na 10 tysięcy mieszkańców działało średnio 37 stowarzyszeń i fundacji, co sprawiło, iż nasze województwo znalazło się z wynikiem bardzo dobrym w czołówce najaktywniejszych województw.

Niestety, powyższe nie przekłada się na aktywność wyborczą. Zarówno w przypadku wyborów samorządowych, jak i rządowych, w województwie zachodniopomorskim utrzymuje się niższa frekwencja wyborcza niż średnia krajowa, chociaż ogólnie widoczny jest trend wzrostowy.

Porównując wybory samorządowe z 2014 r. oraz 2018 r. można stwierdzić, że aktywność w ramach różnych szczebli administracji utrzymuje się na podobnym poziomie. Wyjątkiem była frekwencja wyborcza odnotowana dla rad powiatów w 2014 r. która, w skali kraju i województwa była o kilka punktów procentowych wyższa od pozostałych obszarów (WZ - 47,40, Polska - 50,21 przy średniej frekwencji w ramach pozostałych rodzajów głosowania na poziomie 44,12 dla województwa i 47,33 w Polsce¹⁵). W 2018 r. nie odnotowano tak wysokiej różnicy, jednocześnie najwyższy wskaźnik w skali kraju dotyczył wyborów do rady gmin i rady miast w miastach na prawach powiatu (55,13), a w województwie zachodniopomorskim w zasadzie frekwencja na wszystkich szczeblach była na porównywalnym poziomie: od 52,20 w głosowaniu

¹⁵ Pod uwagę wzięto frekwencję w wyborach do sejmiku województwa, rady powiatu, rady gmin i miast na prawach powiatów oraz I tury wyborów prezydentów, wójtów i burmistrzów.

do sejmiku województwa do 52,29 w głosowaniu do rady gmin i rady miast w miastach na prawach powiatu oraz głosowaniu do rad powiatu. Zdecydowanie różni się od powyższych wyników, frekwencja wyborcza w II turze wyborów prezydentów miast, burmistrzów i wójtów, która w 2014 r. wyniosła 36,74 dla województwa i 39,97 dla Polski (w 2019 r. odpowiednio: 45,14 oraz 48,83).

Frekwencja wyborcza do Sejmu RP w 2015 r. wyniosła 45,88 dla województwa i 50,92 dla Polski, a w 2019 r., odpowiednio: 57,87 dla WZ i 61,74 – dla PL. W wyborach do Senatu wskaźniki utrzymywały się na zbliżonym poziomie.

Inne dane istotne dla obszaru planowanych interwencji

Region Pomorza Zachodniego charakteryzuje znacząca liczba cudzoziemców. Na terenie województwa przebywa ich około 100 tys. Większą część stanowią obywatele Ukrainy. Wyraźny wzrost tempa imigracji cudzoziemców miał miejsce w okresie 2015-2020 r. Większość z tych osób to mężczyźni, ponad 60% z nich mieszka w miastach. Pomimo wielu pozytywnych aspektów tak znacznej liczby imigrantów, ich pobyt wiąże się wieloma problemami. Do najistotniejszych należą:

- trudności w trakcie procesu legalizacji pobytu,
- niewystarczające przygotowanie placówek oświatowych (przedszkoli i szkół) do pracy z dziećmi imigrantów.

Mieszkalnictwo, praca, inne usługi na rzecz grup wykluczonych

Sytuacja mieszkaniowa w regionie kształtuje się podobnie jak w kraju. W latach 2004-2019 wartość wskaźników obrazujących sytuację mieszkaniową mieszkańców poprawiła się. W tym okresie liczba mieszkań w regionie zwiększyła się o prawie 100 tys. Należy jednak zauważyć, że jednocześnie znacząco zmniejszyła się liczba mieszkań znajdujących się w zasobach gminnych, z około 84 tys. do 50 tys. Dodatkowo, gminy koncentrują się głównie na zwiększaniu puli mieszkań socjalnych. Sytuacja ta ogranicza dostęp (szczególnie osób młodych) do przystępnych cenowo lokali mieszkalnych. Brak mieszkań w gminach negatywnie wpływa na możliwość prowadzenia lokalnej polityki społecznej w obszarze zapewnienia dostępu do usługi mieszkaniowej osobom, które nie są w stanie zakupić lokalu na rynku komercyjnym.

W 2019 roku liczba osób uznawanych za bezdomne wynosiła 2 278. Pomimo systematycznego spadku liczby osób dotkniętych tym problemem, należy pamiętać, że liczba ta jest jedynie szacunkowa i nie oddaje skali problemu. Liczbę osób zagrożonych bezdomnością określa się na 3,5 tys. osób¹⁶. Na terenie województwa w 2020 r. działały 32 placówki (noclegownie, schroniska) dla osób w kryzysie bezdomności. Jednostki samorządu terytorialnego prowadziły 10 placówek, pozostałe 22 były prowadzone przez organizacje pozarządowe. Łączna liczba miejsc w ww. podmiotach wyniosła ogółem 948, a liczba korzystających z nich – 1 932.

Za jeden z najistotniejszych problemów społecznych, przedstawiciele samorządów uznali niepełnosprawność¹⁷. Zgodnie z wynikami Spisu Powszechnego z 2011 roku, w województwie mieszkało około 230 tys. osób z niepełnosprawnością. Należy pamiętać, że grupą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, obok samych OzN, są ich spokrewnieni opiekunowie, których liczbę szacuje się na około 80 tys. osób.¹⁸

Od lat region charakteryzuje się niższymi niż średnia dla kraju wskaźnikami zatrudnienia i aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością. Wskaźnik zatrudnienia OzN wg BAEL (II kw. 2020r.) wynosił w regionie 13,4% (średnia dla Polski - 15,8%). Z kolei wskaźnik aktywności zawodowej OzN wg BAEL, w tym samym okresie wyniósł 14,8%, przy średniej dla Polski 16,6%.

¹⁶ Raport Ocena wpływu (...)

¹⁷ Raport Ocena wpływu (...)

¹⁸ Tamże str. 18

Wskaźniki charakteryzujące ekonomię społeczną w regionie oscylują wokół wartości średnich dla kraju. W 2020 roku w woj. zachodniopomorskim istniało 12 Centrów Integracji Społecznej, 22 Kluby Integracji Społecznej, 9 Zakładów Aktywności Zawodowej (zatrudniających 654 osoby z niepełnosprawnością), 28 Warsztatów Terapii Zawodowej, 81 spółdzielni socjalnych oraz 47 przedsiębiorstw społecznych (z czego ponad połowa działa w formie spółdzielni socjalnej).

W 2020 r., w województwie funkcjonowało 50 mieszkań chronionych, w tym 46 prowadzonych przez JST, a pozostałe cztery - przez NGO. Liczba miejsc ogółem w tych placówkach wynosiła 249, a korzystało z nich 259 osób.

Okolo 43% badanych samorządów¹⁹ przyznało, że nie ma wystarczających zasobów (finansowych, rzeczowych, ale także wiedzy i umiejętności), by przeprowadzić proces deinstytucjonalizacji.

W latach 2020-2021 na terenie województwa zachodniopomorskiego powstały trzy nowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej, Centra Usług Społecznych:

- 1) Resko (pierwszy CUS w Polsce),
- 2) Świdwin (gmina miejska) – od kwietnia 2021,
- 3) Miasto Koszalin – od lipca 2021 roku.

W trakcie przekształceń znajdują się ośrodki pomocy społecznej funkcjonujące w gminach:

- Goleniów,
- Łobez.

Podstawowymi barierami w dynamicznym rozwoju usług społecznych w regionie są:

- brak kadrowe do pracy w sektorze usług,
- braki finansowe,
- niewystarczająca promocja usług społecznych,
- niedopasowane oferty usług do potrzeb mieszkańców,
- niewystarczająca wiedza samorządowców o ekonomicznym aspekcie rozwoju usług,
- niewystarczający udział organizacji pozarządowych w realizacji usług społecznych,
- nierównomierny rozwój rynku usług – znacząco mniejszy w gminach wiejskich.,
- brak wiedzy o istniejących wypracowanych sposobów rozwiązywania określonych problemów, poprzez efektywny, skuteczny i elastyczny system usług społecznych
- niewystarczająca promocja dobrych praktyk w tym zakresie.

Nowym obszarem, który należy włączyć do zadań polityk publicznych (w tym szczególnie polityki społecznej) jest cały obszar wsparcia człowieka, rodziny i wspólnoty lokalnej w rozwiązywaniu problemów rzeczywistości post pandemicznej. Fakt, że trudno dziś wskazać katalog potrzeb z tym związanych, utrudnia planowanie kierunków i konkretnych działań.

Wiadomym jest (z dotychczasowych sondaży i punktowych analiz problemowych), że wyzwanie numer jeden stanowi uruchomienie sieci pomocy psychologicznej i kryzysowej, skierowanej do ogółu mieszkańców (bez dzielenia na grupy interwencji), a także działania uspołeczniające dla dzieci i młodzieży, która w wyniku półtorarocznej nauki zdalnej straciła szansę na ćwiczenia praktyczne umiejętności społecznych i budowania relacji. Kolejnym wyzwaniem jest wypracowanie mechanizmu profilaktyki izolacji społecznej, w różnych sytuacjach kryzysowych, z którymi należy liczyć się w przyszłości. Dotyczy to przede wszystkim osób starszych, osób samotnych, szczególnie o ograniczonej mobilności. Pozostałe kierunki należy dopiero rozpoznać, poddać analizie i na tej podstawie wywieść odpowiednie wnioski i cele działania.

¹⁹ Raport Ocena wpływu

Obecnie, aby przygotować się na te nieznane wyzwania, należy zadbać o przygotowanie w ramach samorządu – zespołu specjalistów, którzy ze względu na osobiste kompetencje będą potrafili elastycznie i kreatywnie pracować nad nowymi modelami interwencji i konkretnymi projektami na rzecz społeczności regionu.

Strategiczny wymiar zagadnienia

W wymiarze strategicznym, najważniejsze wydaje się uruchomienie zasobów własnych regionu, które, tworząc sieciowe układy społeczne, ukorzenią się i w efekcie umożliwią rozwój oparty o:

- 1) szeroki dostęp do sprawnych, efektywnych, trwałych, dobrych jakościowo i przystępnych cenowo usług,
- 2) poprawnie realizujące swoje funkcje rodziny, tworzące zintegrowane społeczności lokalne, o wysokim kapitale społecznym,
- 3) uruchomienie „uśpionego” kapitału i stworzenie warunków do równych szans życiowych mieszkańców regionu.

Brak działań w tym zakresie utrwalił model mało innowacyjnego społeczeństwa, biernego pod względem obywatelskim, o niskiej atrakcyjności dla młodych, pogłębiającego nierówności społeczne oraz skutki negatywnych zjawisk demograficznych.

W działaniach odpowiadających na powyższe problemy, rola Samorządu Województwa powinna polegać w szczególności na:

- koordynowaniu zmiany społecznej,
- diagnozowaniu potrzeb i możliwości samorządów lokalnych i innych podmiotów zaangażowanych w realizację celów strategii,
- pełnieniu roli mentora/partnera w procesie zmiany,
- inspirowaniu, wypracowywaniu i testowaniu nowych, elastycznych rozwiązań rozwojowych odpowiadających na wyzwania społecznej rzeczywistości.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niskim potencjałem społecznym wyrażonym w osłabionych więziach rodzinnych, brakiem integracji w społecznościach lokalnych, niskim kapitałem relacji oraz zagrożeniem i wykluczeniem normatywnym.

Rzeczywistość społeczna regionu kształtowana jest również poprzez wpływ negatywnych skutków zjawisk demograficznych, jak również zagrożenie znacznej części mieszkańców wykluczeniem komunikacyjnym.

Dotychczasowy sposób rozwiązywania problemów społecznych i dostarczania usług charakteryzuje się niską skutecznością, w niewystarczający sposób odpowiadając na bieżące wyzwania. Rzeczywistość w okresie (i po) pandemii wymaga aktualizacji kluczowych obszarów strategicznej interwencji. Pozwoli to na maksymalizację efektów obecnych i przyszłych działań, przy jednoczesnej minimalizacji planowanych nakładów.

Rodzina

Rodzina jest filarem, podstawą działań w polityce społecznej. Pełni rolę zarówno odbiorcy jak i realizatora, podtrzymuje integralność podejmowanych działań w sferze społecznej. Przekonanie to opiera się na istotnej prawdzie o człowieku, zgodnie z którą sens swojego życia - zarówno jednostkowego jak i wspólnotowego – wiąże on w pierwszym rzędzie z rodziną.

Rodzina jako instytucja realizuje się w strukturach społecznych poprzez spełnianie właściwych sobie funkcji. Funkcje wspólnoty rodzinnej warunkują trwanie społeczeństwa. Z tego względu ich realizacja powinna być

przedmiotem wsparcia przez samorząd województwa i opierać się o sieci wsparcia społecznego, adresowane do wszystkich członków rodziny i posiadające kontekstualny i interdyscyplinarny charakter.

Oznacza to, że obok wsparcia materialnego niezwykle ważne są jego niematerialne wymiary i formy. Zaliczamy do nich: wsparcie emocjonalne, informacyjne i instrumentalne.

Zbudowanie takiego systemu wsparcia, który stwarzałby dla rodzin zamieszkujących w regionie, możliwość prawidłowej realizacji funkcji, wymaga ze strony samorządu województwa szeregu działań. Przede wszystkim do jego zadań należy wspieranie samorządów lokalnych w budowaniu komplementarnych systemów wsparcia rodzin, opartych na kreowaniu współpracy pomiędzy podmiotami publicznymi, niepublicznymi oraz rodzinami, systemów skoncentrowanych na budowaniu samodzielności i niezależności rodzin i racjonalnych ekonomicznie. Samorządy terytorialne na poziomie lokalnym nie w pełni wykorzystują możliwości prawne dla stworzenia skutecznego i efektywnego systemu wsparcia rodziny. Kontrole NIK wskazują, że instytucje pomocy społecznej niewystarczająco współpracują z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, nie wykorzystując ustawowych możliwości w tym zakresie. Czynnikiem, który obniża skuteczność zastosowanych rozwiązań jest często brak kultury partnerstwa.

Działania samorządu województwa powinny zatem zwiększać kompetencje samorządów lokalnych w tym zakresie. Szczególnie istotnym jest wykreowanie w regionie kultury współpracy opartej na budowaniu efektywnych i dopasowanych do potrzeb rodzin usług społecznych, realizowanych przez różne podmioty. Wielosektorowość w polityce społecznej i pomocy społecznej w obszarze wsparcia rodziny i dziecka nie ma alternatywy i jest przywróceniem obecności w sferze socjalnej innych, poza samorządowym sektorem, partnerów społecznych. Do zadań samorządu województwa należy regulacja relacji międzysektorowych oraz ich koordynacja i integracja.

Seniorzy

Jak wykazano w części diagnostycznej niniejszego dokumentu społeczność mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, nawet w nieco większym stopniu niż osoby zamieszkujące pozostałe części Polski, staje w obliczu problemu starzenia się społeczeństwa i bardzo niekorzystnych tendencji demograficznych prognozowanych na kolejne kilkanaście/kilkadziesiąt lat. W sytuacji, w której coraz większy odsetek mieszkańców WZ będą stanowiły osoby starsze, bardzo ważne stanie się zapewnienie im geospołecznej/relacyjnej przestrzeni, w której będą mogli prowadzić ożywioną i zróżnicowaną „profilową” aktywność społeczną. Aby było to możliwe, potrzebne będzie „obudowanie” osób starszych systemem świadczonych lokalnie usług społecznych, ukierunkowanych na utrzymanie w jak najdłuższej perspektywie i w możliwie pełny i skoordynowany sposób ich fizycznego i psychicznego dobrostanu.

W kontekście obecnej pandemicznej rzeczywistości, niezwykle istotne będzie ponowne włączenie społeczne osób starszych, na których – obok dzieci i młodzieży - szczególnie mocno swoje „piętno” odcisnęła konieczność pozostawania w długotrwałej przestrzennej i relacyjnej izolacji. Dotyczy to zwłaszcza tych seniorów, którzy prowadzili dotąd bardzo ożywione pod względem kontaktów życie oraz tych, którym ograniczona mobilność już wcześniej dotkliwie utrudniała funkcjonowanie w bezpośredniej relacji z drugim człowiekiem, a którzy w sytuacji pandemii zostali pozbawieni ostatniego relacyjnego „przyczółku”.

W tym ujęciu dużym wsparciem dla osób starszych mogą okazać się ich rówieśnicy, w wolnym czasie i w zindywidualizowany sposób „zarażający” seniorów swoim przykładem, dzielący się doświadczeniem i służący radą.

Podsumowując: w kontekście polityki spójności i wzmocnienia potencjału demograficznego zachodniopomorskich rodzin bardzo ważne będzie traktowanie osób starszych jako pełnoprawnych uczestników życia społecznego, niezwykle cennego i potrzebnego zasobu, a także podmiotów adresowanych do nich i z ich udziałem (również tym decyzyjnym) realizowanych usług społecznych.

Młodzież

Z uwagi na negatywne zjawiska demograficzne oraz osłabione parametry rodziny zintensyfikowane wsparcie należy dedykować osobom młodym. Ich wzmocnienie i zatrzymanie w regionie może stać się kołem napędowym rozwoju społeczności lokalnych i całego regionu. Jako grupa szczególna, młodzi mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego stoją w obliczu wyzwań, które dotyczą pokolenia ich rodziców i dziadków (np. wykluczenie komunikacyjne, niski kapitał społeczny), jednocześnie mierząc się z kolejnymi problemami, charakterystycznymi dla aktualnej rzeczywistości społecznej.

W związku ze zdiagnozowanymi problemami, zasadnym wydaje się podjęcie działań, które:

- ułatwią młodzieży poruszanie się w obrębie poszczególnych społeczności i przemieszczanie w przestrzeni całego województwa;
- uczynią nasz region bardziej przyjaznym, lepiej dostosowanym do sytuacji, potrzeb i aspiracji zachodniopomorskiej młodzieży - miejscem do życia, nauki, pracy, zamieszkania;
- zwiększą znaczenie, prestiż i możliwości działania Młodzieżowych Rad Miast i Gmin;
- spowodują szerszy udział młodzieży (również w wymiarze decyzyjnym i praktycznym) w kształtowaniu codzienności i programowaniu rozwoju poszczególnych społeczności lokalnych (również poprzez podejmowanie aktywności prospołecznej);
- podniosą wśród młodzieży poziom zaufania i dostępności do specjalistów z zawodów pomocowych (również tych funkcjonujących w najbliższym ich otoczeniu), co w obecnej pandemicznej rzeczywistości jest szczególnie wskazane;
- pozwolą młodzieży w szerszym stopniu i bardziej swobodnie korzystać z dostępnych i jakże licznych w naszym regionie atrakcji kulturalnych, turystycznych itp. (Zachodniopomorska Karta Młodych?).

Ponadto, szczególnie wrażliwą kwestię stanowi obecnie dyskryminacja ze względu na orientację seksualną. Wg dostępnych danych, jest bowiem najczęściej wskazywanym przez tę grupę społeczną obszarem dyskryminacji. Uwzględniając odbywającą się w atmosferze konfliktu emancypację środowisk LGBTQ+, zasadnym jest podjęcie działań antydyskryminacyjnych, w tym rzetelnie prowadzonych kampanii oraz działań edukacyjnych (na szczeblu regionu musi to być edukacja pozaformalna). Istotne jest, aby w obu działaniach opierać się na dorobku naukowym tj. faktach dotyczących orientacji seksualnej oraz rozwoju człowieka, a nie jednorazowych działaniach symbolicznych czy kwestiach ideologiczno-religijnych. Równolegle, należy rozwijać ofertę wsparcia terapeutycznego i psychologicznego dla osób młodych doświadczających dyskryminacji ze względu na orientację seksualną oraz rodziców dzieci LGBTQ+ w regionie, w ramach ogólnej oferty wsparcia osób dyskryminowanych. Z obserwacji aktualnych zjawisk społecznych wynika, że bez podejmowania działań w tym bardzo delikatnym obszarze trudno będzie skutecznie budować i rozwijać spójność społeczną.

Dla budowania kapitału społecznego oraz więzi z regionem, ważnym aspektem jest pobudzanie aktywności obywatelskiej młodzieży, rozwijanie kompetencji społecznych, w tym w zakresie współdziałania i poczucia współodpowiedzialności za procesy zachodzące w otoczeniu. Angażowanie młodych ludzi powinno odbywać się w zgodzie z ich preferencjami i możliwościami, z uwzględnieniem kwestii dla młodzieży istotnych (*well-being*, tolerancja wobec osób nieheteronormatywnych, zmiany klimatu) oraz powszechnych w tej grupie metod działania (np. aktywność w sieci).

Szczególną grupę wsparcia stanowi młodzież usamodzielniająca się w systemie pieczy zastępczej i objęta działaniami pomocy społecznej. Samorządy powinny ze szczególną odpowiedzialnością podchodzić do osób, które z różnych przyczyn znalazły się w systemie wsparcia oraz tworzyć jak najbardziej komplementarne warunki wychowania i socjalizacji tych osób, substytuując brak bezpiecznych więzi rodzinnych, więziami społecznej solidarności i współodpowiedzialności.

Wyrównywanie szans

Dążenie do zapewnienia porównywalnej jakości życia wszystkim mieszkańcom regionu jest kluczowe dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju oraz spójności społecznej. Na realizację celu składa się szereg działań obejmujących wiele sfer życia.

W wymiarze społecznym wyrażają się one przede wszystkim poprzez przeciwdziałanie wszelkim formom marginalizacji i dyskryminacji. W szczególności ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię czy wyznanie, poglądy polityczne, wiek, orientację seksualną, stan cywilny oraz rodzinny, niepełnosprawność czy wykluczenie spowodowane zachowaniami ryzykownymi (m.in. HIV/AIDS). Istotne, by działania te obejmowały otoczenie tych osób.

Już w poprzedniej perspektywie wiele z powyższych zadań było realizowane przez Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego w duchu niedawno zdefiniowanego "nowego podejścia do aktywnej integracji". Charakteryzuje się ono obejmowaniem wsparciem przede wszystkim całych rodzin/społeczności lokalnych zagrożonych ubóstwem, wykluczeniem społecznym (lub już wykluczonych), a nie jedynie rozwiązywaniem problemów pojedynczych osób. Obecnie planowana jest kontynuacja tego kierunku działań. Holistyczne spojrzenie na problem, zamiast skupiania się jedynie na wąskich kwestiach indywidualnych, pozwala na osiągnięcie faktycznej zmiany oraz bezpośrednią poprawę jakości życia mieszkańców.

Przyczyn zagrożenia wykluczeniem społecznym jest wiele i dotyczą całego przekroju społeczeństwa. W sytuacji rozwarstwienia społecznego oraz ogólnego braku spójności nie sposób wskazać grupy, których potrzeby są nadrzędne wobec innych. Jednocześnie, niezależnie od zapisów dokumentów strategicznych, ustawowym zadaniem samorządów lokalnych, a także samorządów wojewódzkich, jest prowadzenie działań ograniczających te zjawiska, w zindywidualizowany sposób wspierających konkretne grupy osób.

Specyficzne dla regionu obszary problemowe, jak np. wykluczenie komunikacyjne, znaczące terytorialne dysproporcje społeczno-gospodarcze (w tym tereny popegeerowskie), przekładające się na nierówny dostęp do usług i wsparcia, słabe więzi społeczne, niski kapitał relacji przy jednoczesnym wysokim przywiązaniu do wartości materialistycznych i indywidualistycznych, sprzyjają spychaniu słabszych jednostek na margines życia społecznego oraz ogólnej dezintegracji. Dlatego wszelkie działania zmierzające do zahamowania tego procesu i przywrócenia osób/grup defaworyzowanych do głównego nurtu życia, tak w wymiarze lokalnym jak i regionalnym, są niezbędną składową programowanej zmiany na rzecz spójności społecznej.

W realizacji celu należy skupić się na upowszechnianiu koncepcji niezależnego życia i niezbędnych do tego warunków, czyli lokalnych systemów usług społecznych i infrastruktury, z uwzględnieniem zróżnicowanych form mieszkalnictwa, tak, aby służyły pełnemu wykorzystaniu potencjału i możliwości osób zagrożonych wykluczeniem społecznym jak i już wykluczonych, ich samodzielności życiowej.

Zasadnym jest także prowadzenie regionalnych działań zmierzających do podniesienia poziomu wiedzy i świadomości mieszkańców Pomorza Zachodniego w zakresie pozytywnych aspektów różnorodności i integracji oraz potrzeby przeciwdziałania wszelkim formom dyskryminacji.

Kapitał społeczny

Prowadzenie świadomej i efektywnej polityki spójności ma sens jedynie wtedy, gdy w praktyczny wymiar jej realizacji włączeni są członkowie danej społeczności, a miejscowy samorząd zna i potrafi uruchomić cały jej kapitał społeczny.

W węższym ujęciu, oznacza to umiejętność rozpoznawania i doboru tych podmiotów i osób, których wiedza, kompetencje i umiejętności najbardziej odpowiadają prowadzonym działaniom i zwiększają szanse na pomyślne ich zakończenie.

W szerszym (i ważniejszym) ujęciu, oznacza to zdolność umiejętnego włączenia w życie społeczne i lokalną codzienność, tych członków danej społeczności, których moglibyśmy określić mianem uśpionego kapitału. Chodzi tu o osoby/grupy społeczne, które z różnych (czasem niezależnych od nich powodów, pozostają na

marginiesie życia danej społeczności i wydają się w ogóle do niej nie należeć. Takim przykładem są chociażby osoby w kryzysie bezdomności lub opiekunowie osób z niepełnosprawnością. I jednym i drugim, warunki ich życia (często bardzo odmienne) uniemożliwiają pełne uczestnictwo w życiu społecznym, pomimo tego, że (co też nie jest rzadkością) formalnie nie stracili do tego prawa.

Jeżeli więc polityka spójności ma przynieść wyrównanie szans rozwojowych wszystkich mieszkańcom regionu, oczywistą staje się konieczność prowadzenia wielorakich, wyrosłych z diagnozy lokalnej i celnie dobranych działań z zakresu reintegracji społecznej jednostek lub grup wykluczonych/zagrożonych wykluczeniem, z wykorzystaniem istniejących już zasobów (zwłaszcza tych o charakterze instytucjonalnym) jak i przy użyciu nowych narzędzi, jak np. Centrum Usług Społecznych, mieszkania wspomagane, chronione, treningowe, inne, opieka wytchnieniowa, asystent osoby niepełnosprawnej czy spółdzielnia socjalna.

Odrębnym, godnym uwagi kapitałem (i biorąc pod uwagę obecne zjawiska demograficzne, coraz bardziej regionowi potrzebnym) są imigranci. W przypadku grup narodowych poddających się integracji i asymilacji, poprzez ich relacje z członkami wspólnot lokalnych, wpływają na kształt i jakość życia a także na zasobność lokalnych budżetów. Byłoby zatem wskazane wykorzystać ten napływowy kapitał społeczny, tym bardziej, że w odróżnieniu od społeczności regionów o silnym kapitale wiążącym (np. południe kraju), Pomorze Zachodnie cechuje silniejszy kapitał pomostowy, łatwiej akceptujący odmienności i otwartość na obcych, nowych mieszkańców.

Tak prowadzona i rozumiana polityka spójności pozwoli na lepsze wykorzystanie kapitału społecznego wszystkich mieszkańców na danym terenie, a co za tym idzie, wzmocni potencjał do rozwoju lokalnego, opartego o zasoby i potencjał społeczności lokalnej. Wartością oddaną prowadzonej świadomości polityki relacji, powinno być większe poczucie wspólnotowości i zaufania, ale też tożsamość lokalna i regionalna.

Biorąc pod uwagę toczący się proces depopulacji, warunki do życia dobrej jakości, w środowisku solidarnym, spójnym społecznie, wspierającym mieszkańców, mogą stanowić istotną przewagę konkurencyjną dla regionu czy wspólnoty lokalnej i stanowić czynnik wybory danego regionu jako miejsca destynacji przez młode osoby.

Sieci wsparcia społecznego

W relacjach między poszczególnymi samorządami różnego szczebla nie istnieje żadna formalna zależność. Niestety, pomiędzy gminą, powiatem a województwem nie istnieją też stałe narzędzia skutecznego współdziałania, zwłaszcza w zakresie kreowania i realizacji polityki rozwoju.

Takim narzędziem mogą stać się sieci wsparcia społecznego. W literaturze jest wiele definicji, które opisują sieć wsparcia społecznego, ale najprościej można zdefiniować ją jako pomoc dostępną dla jednostek będących w trudnej sytuacji lub kryzysie. Od urodzenia ludzie znajdują się w polu społecznym – sieci realnych i wyobrażonych interakcji społecznych, które determinują postępowanie każdego z nich, także jako reakcję na zachowania innych. Sieci mają więc ogromne znaczenie dla zachowania zdrowych relacji społecznych i dla zdrowia jednostki.

Województwo zachodniopomorskie cechuje wysoki wskaźnik zgonów mieszkańców spowodowanych kryzysami psychicznymi. Wskazuje to na pilną potrzebę działań w obszarze wsparcia społecznego.

Działania samorządu w tym specjalistycznym i wrażliwym obszarze powinny na pewno obejmować wsparcie:

- informacyjne (poznawcze) – wiążące się z wymianą informacji sprzyjających lepszemu zrozumieniu problemu (także skutków zaniechania działań w tym obszarze),
- instrumentalne (metodyczne) – polegające na opracowaniu narzędzi działania, instrukcji, sposobów i metod, poznaniu dobrych praktyk, a więc na przygotowaniu profesjonalnej sieci wsparcia i pomocy,
- rzeczowe (materialne) – które opiera się o bezpośrednie fizyczne działania na rzecz potrzebujących, zapewnienie dostępu do usług wspierających.

Działania samorządu województwa we wspomnianym wyżej zakresie, powinny skupić się na dwóch pierwszych obszarach: podniesienie kompetencji samorządowców, kadry pomocy społecznej i reagowania kryzysowego (w tym specjalistów z sektora pozarządowego) w zakresie budowania sieci wsparcia, jak też przygotowanie narzędzi i bazy do funkcjonowania systemu pomocy.

Organizacje pozarządowe

Sektor pozarządowy to kluczowy partner Samorządu Województwa w działaniach na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz budowania spójności i kapitału społecznego regionu. Organizacje, działając w środowisku lokalnym, doskonale znają potrzeby mieszkańców i ich otoczenia, pobudzają aktywność obywatelską, uczą dialogu społecznego. Są łącznikiem pomiędzy mieszkańcami a administracją. Tym samym, kreują pozytywne zmiany w otoczeniu w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym. Zadaniem Samorządu Województwa jest wyznaczanie kierunków rozwoju, w tym rozwoju społecznego regionu, tak, aby odbywało się ono przy jak największym udziale zainteresowanych stron.

Silne organizacje pozarządowe stanowią znaczące wsparcie dla mieszkańców, zapewniając im dostęp do usług tam, gdzie nie świadczy ich bezpośrednio sektor publiczny. Są (mogą być) więc wsparciem samorządu w tworzeniu systemu usług społecznych i sieci wsparcia. Potrafią szybko i elastycznie reagować na zmieniające się potrzeby społeczne oraz skutecznie działać w obszarach, gdzie tradycyjne działania administracji się nie sprawdzają. To cenny zasób, generujący dla otoczenia wiele korzyści, w tym także finansowych (ważne dla gmin o niskim potencjale ekonomicznym), choćby poprzez pozyskiwanie zewnętrznych grantów i dotacji na realizację zadań.

Oprócz rozwijania szerokiej współpracy finansowej i pozafinansowej przy realizacji zadań własnych, samorządy, w tym także samorząd województwa, powinny dążyć do wzmacniania potencjału i profesjonalizacji sektora pozarządowego.

Usługi społeczne/deinstytucjonalizacja

Aby zapewnić pomyślny efekt wdrażania polityki spójności na poziomie regionalnym, konieczne będzie umiejętne łączenie działań i środków pochodzących z dwóch unijnych strumieni przewidzianych w nowym okresie programowania: EFRR i EFS. Jeden nich zorientowany jest na wspieranie, tworzenie i rozwijanie szeroko rozumianej infrastruktury (w tym społecznej), drugi zaś na aktywizowanie, włączanie i integrowanie członków danej społeczności. Przestrzenią, w której ten finansowo-realizacyjny mariaż może zachodzić szczególnie bezkolizyjnie i skutecznie jest obszar usług społecznych i deinstytucjonalizacji. Wyrastające z ustawowych zapisów Centra Usług Społecznych, o ile zostaną dopasowane pod względem zadań do lokalnych potrzeb, będą wdrażać nierzadko zupełnie nowe usługi, potrzebując do tego nowych zasobów infrastrukturalnych.

Zważywszy że prowadzone działania powinny być zgodne z zapisami Krajowej Strategii Rozwoju Usług Społecznych, szczególnie potrzebne będzie wzmocnienie samorządów lokalnych w zakresie tworzenia gminnych systemów usług społecznych i deinstytucjonalizacji, jak też pomoc, szczególnie na pierwszym etapie, we wdrażaniu tych usług.

W tym kontekście bardzo ważne jest zrozumienie ścisłej zależności jaka istnieje pomiędzy polityką spójności a usługami społecznymi. Założeniem i celem polityki spójności Unii Europejskiej jest wyrównywanie szans państw członkowskich, a w przełożeniu na szczebel krajowy oznacza wyrównywanie stopnia rozwoju i funkcjonowania poszczególnych regionów. Na poziomie regionu natomiast, spójność będzie oznaczać wyrównanie poziomu życia i dostępu do wielu rozmaitych usług i dóbr publicznych – mieszkańców różnych gmin, miasteczek czy wsi.

Narzędziem, które w praktyce może uruchomić proces spójności, jest wspomniany system usług społecznych. Usługi publiczne bowiem powinny być adresowane do wszystkich mieszkańców danej wspólnoty. Jednocześnie, poprzez prowadzenie działań wynikających ze Strategii Deinstytucjonalizacji,

możliwe będzie szersze i pełniejsze włączenie osób, przebywających obecnie w instytucjonalnych placówkach opieki, w przestrzeń i rytm życia ich lokalnego środowiska, gdyż przebywając w swoich rodzinach i otoczeniu społecznym, będą mogli korzystać z dedykowanych im usług, bez konieczności pozostawania w wymuszonej izolacji. W ten sposób, usługi lokalne będą wpływać na odzyskanie uśpionego dotąd kapitału ludzkiego i społecznego.

Dostępność

Zapewnienie swobodnego dostępu do dóbr i usług oraz możliwości udziału w życiu społecznym osób o szczególnych potrzebach, stanowi obecnie jedno z istotniejszych wyzwań na poziomie krajowym, a także całej Unii Europejskiej. Biorąc pod uwagę specyfikę Pomorza Zachodniego, z jego nierównościami terytorialnymi w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego, zapewnienie dostępności do usług publicznych wszystkich mieszkańcom regionu, niezależnie od ich potrzeb indywidualnych, stanowi poważne wyzwanie.

Wysiłki w tym zakresie należy kierować na likwidację bądź ograniczenie barier (tam, gdzie nie ma innych możliwości) oraz upowszechnianie zasad projektowania uniwersalnego. Wymaga to poszerzenia powszechnej perspektywy i praktyki w zakresie dostarczania dóbr i usług oraz wykreowania atmosfery wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka.

Powyższe, w sposób oczywisty wiąże się z wyrównywaniem szans wszystkich mieszkańców regionu, wykorzystywaniem ich potencjału, przy poszanowaniu indywidualnych możliwości – w szczególności osób z niepełnosprawnością i osób starszych. W dalszej konsekwencji, prowadzi do zwiększenia spójności oraz większej aktywności lokalnych wspólnot.

OPTIMALIZACJA

Docelowo, realizacja strategii ma prowadzić do powstania regionalnego standardu w zakresie jakości życia i funkcjonowania społeczności, jednak z uwagi na charakterystykę regionu, niekoniecznie da się to osiągnąć stosując jedynie ustandaryzowane działania. Wydaje się, że właśnie optymalizacja, z naciskiem na kryterium jakościowe, może stanowić filar skutecznych działań na rzecz wielosektorowej polityki, służącej zwiększeniu spójności społecznej. Optymalizację należy rozumieć jako działania oparte o następujące paradygmaty:

- maksymalne wykorzystanie dostępnych lokalnie zasobów, w tym przede wszystkim pobudzanie uśpionego kapitału,
- długofalowe planowanie działań, zamiast skupianie się na rozwiązaniach doraźnych, które co prawda pozwalają ograniczyć negatywne skutki problemów, ale trwale ich nie usuwają i nie sprzyjają rozwiązaniom rozwojowym,
- preferowanie działań emergentnych (nad jednostkowymi, incydentalnymi), jako wnoszących wartość dodaną, do istniejących wartości i utrwalonych społecznych nawyków. Podejście takie wymaga wielosektorowości i umiejętności współpracy międzysamorządowej,
- elastyczność w działaniu, którą zapewnić może bieżący monitoring, ewaluacja i szybkie reagowanie na potrzeby zmian w trakcie realizacji zakładanych celów.

Kierowanie się powyższymi założeniami pozwoli na prowadzenie polityki społecznej, rozumianej jako inwestycja społeczna (a nie – koszt), w sposób partycypacyjny, angażujący wszystkie strony i podmioty procesu rozwoju oraz emergentny.

Zarządzanie zmianą

Ostatni strategiczny wymiar zagadnienia stanowi zarządzanie zmianą. Zmiana społeczna stanowi najbardziej fundamentalną i stałą cechę świata. Ostatnie doświadczenia związane z pandemią niezwykle boleśnie uświadomiły nam, jak bardzo nietrwały jest pozorny ład, na którym zbudowano współczesność. Planowe wdrażanie zmian związane jest nieodzownie z oporem i brakiem akceptacji dla zachodzących zjawisk – u większości mieszkańców.

Zarządzanie zmianą jest procesem, który często nie przebiega według schematów i prowadzi do celu, który nie zawsze da się jednoznacznie określić. Każda zmiana tworzy nowe wartości w sferze ekonomii, kapitału kulturowego, kapitału społecznego czy – wiedzy. Podstawowym warunkiem powodzenia zmiany jest dobra diagnoza. Rolą samorządu województwa jest przede wszystkim podnoszenie kompetencji tych, którzy będą zmiany wprowadzać (samorządowcy, kadra dostarczająca wsparcia społecznego, ngo i inni), jak też przygotowanie innych warunków zmiany, na przykład infrastruktury, modeli działania, rozwiązań prawnych.

Opierając się na trzyetapowym modelu zmiany Kurta Lewina, rolę samorząd regionu powinien zaplanować działania w sferach:

- minimalizowania sił ograniczających zmiany (tworzenie infrastruktury, warunki prawne, in.),
- wspierania motywacji do zmiany – jej realizatorów i wdrożeniowców (superwizja, mentoring, doradztwo eksperckie),
- pozytywnego wpływu na zmniejszenie oporu przed zmianą (budzenie świadomości, przykłady, edukacja, kompetencje i inne).

Dodatkową trudnością, jaka stoi przed samorządami, w tym szczególnie samorządem regionu, jest zjawisko anomii więzi społecznych, spowodowane warunkami pandemii, czyli oswojeniem, przyzwyczajeniem do izolacji społecznej, życiem w poczuciu zagrożenia i lęków – zarówno wobec przyszłości w ogóle, jak też drugiego człowieka.

Inną ważną rolę samorządu województwa jest nie tylko obserwowanie procesów społecznych zachodzących we współczesnej rzeczywistości, ale również wypracowywanie odpowiednich modeli i narzędzi pozwalających na pozytywne oddziaływanie na procesy związane z zachodzącą zmianą, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które mogą wpłynąć na budowanie i umacnianie kapitału pomocowego. Działania samorządu województwa w zakresie zarządzania zmianą, dotyczą tak diagnozy (identyfikacja obszaru zmiany) jak i tworzenia warunków sprzyjających pozytywnej zmianie, podniesienie kompetencji samorządowców i kadr społecznych w regionie, związanych z zarządzaniem zmianą, skoordynowanie działań wdrożeniowych tak, by zmiana mogła nastąpić w całym regionie, w podobnym kierunku i nasileniu (choć wg sposobów i metod dostosowanych do konkretnego środowiska).

Ukierunkowanie interwencji (wizja i cele)

Cele polityki kapitału oraz spójności społecznej są rozwinięciem dwóch celów Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030: I - **Otwarta Społeczność** oraz III - **Sprawny Samorząd**.

Główne wyzwania w obszarze kapitału oraz spójności społecznej/polityki społecznej, które stoją przed województwem zachodniopomorskim dotyczą przede wszystkim:

- umiejętnego pobudzania i ukierunkowania zmiany społecznej, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju społecznego i dążenia do wyrównywania warunków życia w poszczególnych częściach regionu,
- rozwijania współpracy i innowacyjności w zakresie dostarczanych przez JST usług społecznych.

Jednocześnie, za fundamentalne warunki wdrażania polityki spójności uznać należy:

- długofalową perspektywę zmiany społecznej,
- strategię partycypacyjną w programowaniu zmiany,
- prymat kapitału relacji (jako pre-kapitału społecznego) nad innymi jego przejawami,
- metodyczne podejście do działania: diagnoza → wdrażanie → monitoring → ewaluacja,
- poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań,
- implikowanie emergentnych zjawisk społecznych,

- budowanie regionalnych sieci społecznych,
- aspirowanie do miana **Regionu uczącego się**,
- horyzontalne, równościowe podejście, budujące społeczeństwo otwarte i przyjazne dla każdej, dla każdego mieszkańca regionu.

Wizją Samorządu Województwa jest spójne społecznie Pomorze Zachodnie, którego mieszkańcy w 2030r żyją w silnych, zintegrowanych wspólnotach lokalnych, o porównywalnej jakości życia oraz włączającym charakterze, objawiającym się poprzez dostrzeganie i docenianie wartości każdego mieszkańca.

Dzięki praktycznej realizacji zasad nowoczesnego zarządzania i współrządzenia (Governance) samorządy będą na bieżąco rozpoznawać potrzeby społeczności oraz elastycznie na nie reagować, mając narzędzia do zapewniania zindywidualizowanego wsparcia opartego przede wszystkim na utrzymywaniu, rozwijaniu samodzielności, niezależności oraz samorealizacji mieszkańców. Wypracowana kultura współpracy i działań międzysektorowych, obejmujących instytucje, sektor pozarządowy oraz prywatny będzie skutecznie wzmacniać naturalnie wyłonione obszary funkcjonalne, obejmujące wszystkie usługi, które można zapewnić mieszkańcom z poziomu gminy i powiatu. Jednocześnie, poprzez rozwijanie kooperacji pomiędzy poszczególnymi JST, dostęp do tych usług nie będzie wyznaczany jedynie przez granice administracyjne. Kluczowym kryterium będzie ich efektywność i wysoka jakość.

Jako region uczący się, wszystkie podmioty zaangażowane w realizację polityki społecznej będą otwarte na innowacje oraz działania niekonwencjonalne, uwzględniające specyfikę lokalnych potrzeb i zasobów. Wszelkie działania i procesy będą odbywały się z zachowaniem zasad dostępności, równości i niedyskryminacji, jako filaru zrównoważonego, inkluzyjnego rozwoju.

Cel główny nr 1 - Wzmocnienie potencjału demograficznego i funkcji rodziny

Kluczowe słowa: Silna rodzina, atrakcyjna przestrzeń, aktywność, bezpieczeństwo, profilaktyka społeczna

1.1 Poprawa funkcji rodziny

Województwo Zachodniopomorskie, przez współpracę z samorządami lokalnymi, będzie dążyło do zwiększania liczby miejsc i specjalistów przygotowanych do świadczenia kompleksowych usług w ramach wsparcia rodziny. Zasadnym wydaje się bardziej całościowe podejście do wsparcia rodzin i rozwiązywanie ich różnorodnych problemów poprzez indywidualizację zakresu wsparcia oraz stosowanych narzędzi, zgodnie z potrzebami każdej osoby (niezależnie od wieku i roli w rodzinie). Równoległe prowadzenie działań na rzecz rodzin zagrożonych wykluczeniem czy niewydolnych wychowawczo oraz szeroko zakrojona profilaktyka będzie sprzyjać zahamowaniu negatywnych tendencji oraz odbudowie siły odtworzeniowej i kondycji przyszłych rodzin. Dodatkowo, uruchomione będą mechanizmy na rzecz integracji i szczególnej pomocy rodzinom imigrantów (cudzoziemców oraz migrantów zarobkowych), by Pomorze Zachodnie stało się dla nich ostateczną destynacją poszukiwania lepszego i bezpieczniejszego miejsca do życia.

1.2. Rozwój działań na rzecz aktywnego i bezpiecznego starzenia się

Poprzez wzmocnienie działań na rzecz kreowania atmosfery społecznej sprzyjającej aktywizacji, wykorzystaniu potencjału oraz bezpieczeństwa osób starszych, możliwe będzie tworzenie wspólnot/miast przyjaznych starzeniu się. Upowszechnianie form takich jak mentoring czy wolontariat oraz rozwijanie oferty umożliwiającej samorealizację pozwoli na utrzymanie osób starzejących się w głównym nurcie życia społecznego, zapobiegając ich izolacji i osamotnieniu. Co ważne, zostanie wykorzystany potencjał społeczny osób dojrzałych i starszych w celu uzupełnienia i wzmocnienia kapitału relacji, zwiększenia poczucia wzajemnej odpowiedzialności mieszkańców, co z kolei powinno zaowocować wzmocnieniem zaufania w tych wspólnotach i przywróceniem wartości więzi międzypokoleniowych.

1.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających pozostawaniu w regionie osób młodych, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży usamodzielniającej się w systemie pieczy zastępczej

Z uwagi na specyfikę regionu, kluczowe jest wspieranie inicjatyw służących zatrzymaniu ujemnego salda migracyjnego oraz dalszego wzrostu wskaźnika obciążenia demograficznego. Działania dedykowane osobom młodym będą koncentrować się wokół rozwijania atrakcyjnej oferty usług edukacyjnych, kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych oraz włączaniu tych osób w lokalne struktury i sieci społeczne, w celu świadomego wyboru Pomorza Zachodniego, jako destynacji życiowej.

Zasadnym jest równoległe zwiększanie dostępności żłobków, przedszkoli oraz innych miejsc opieki nad dziećmi, choć obszar ten leży poza możliwościami oddziaływania samorządu województwa. Mimo ograniczeń, rozumiejąc wagę zagadnienia, warto podjąć starania i instrumenty zachęt dla samorządów lokalnych do prowadzenia aktywnej polityki w tym zakresie, m.in. poprzez upowszechnienie i promowanie dobrych praktyk, innowacyjnych rozwiązań, a nawet poprzez pilotażowe ich testowanie. Istotne jest również wsparcie osobiste dla młodzieży, przede wszystkim w zakresie psychologicznym, jak też przygotowanie do samodzielnego, odpowiedzialnego życia. Młodzieży, która z powodów złych warunków socjalnych i wychowawczych znalazła się na marginesie życia szkolnego, rówieśniczego i rodzinnego, należy wszelkimi sposobami tworzyć warunki na rzecz odzyskania ich uśpionego kapitału i przywrócenia do środowiska. Za priorytetową grupę odbiorców działań należy uznać młodzież usamodzielniającą się w systemie pieczy zastępczej.

Cel główny nr 2 - Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu

Kluczowe słowa: Efektywne i kompleksowe usługi, wyrównywanie różnic, nowoczesna kadra, inkluzja, dostępność, ekonomia społeczna

2.1. Wzmocnienie samorządów w kreowaniu lokalnych systemów usług społecznych i mieszkalnictwa, w tym realizowanych zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji

Wsparcie samorządów lokalnych, ze szczególnym uwzględnieniem służb społecznych w regionie, w zakresie budowania efektywnych i skutecznych systemów usług społecznych i rozwoju zróżnicowanych form mieszkalnictwa dla mieszkańców, będzie obejmowało m.in. szkolenia, doradztwo, pomoc przy rozwiązywaniu problemów lokalnych, przenoszenie dobrych praktyk, upowszechnianie współpracy, kooperacji międzysektorowej oraz międzysamorządowej. Rolą samorządu województwa będzie również inicjowanie wdrażania innowacyjnych rozwiązań i narzędzi, w tym nowych typów usług, sprzyjających niezależnemu życiu mieszkańców regionu. Oprócz wdrażania deinstytucjonalizacji, zasadne i istotne wydają się działania zmierzające do upowszechniania aktywnej polityki społecznej, rozumianej jako inwestycja a nie jako koszt. Samorząd województwa będzie jednocześnie kładł nacisk na stosowanie innowacyjnych narzędzi w rozwiązywaniu problemów społecznych, w tym intensyfikacji wykorzystania instrumentarium ekonomii społecznej w prowadzonej polityce rozwoju regionu.

2.2. Zapewnienie mieszkańcom różnych obszarów województwa wsparcia w dostępie do usług publicznych i lokalnej infrastruktury o odpowiednim standardzie

Wsparanie zrównoważonego rozwoju społecznego i dążenie do wyrównywania warunków życia i dostępu do usług w poszczególnych częściach regionu, w tym na obszarach rewitalizacji i w miejscowościach popegeerowskich, należy uznać za główne zobowiązanie samorządu województwa wobec regionalnej społeczności. Dla poprawnej realizacji działań, kluczowe jest uruchomienie stałego monitoringu spójności społecznej (w zakresie dostępności do usług społecznych i korzystania z nich przez mieszkańców), pozwalającego elastycznie kierować wsparcie do samorządów lokalnych oraz do mieszkańców – w zależności od występujących problemów. Realizacja działań wymaga także wypracowania efektywnych form kooperacji oraz innowacyjnych rozwiązań, uwzględniających lokalne potrzeby i zasoby.

2.3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, w tym ograniczanie zjawiska dyskryminacji

Pożądaną zmianą w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu jest rozbudowa sieci infrastruktury społecznej w regionie, takich jak: dzienne formy opieki, terapii, miejsca wsparcia i interwencji kryzysowej

(szczególnie w przyjaznej, profesjonalnej postaci, jako miejsca usług powszechnych, ponieważ każdy człowiek może doświadczyć kryzysu), wsparcia asystentury i utrzymania samodzielności życiowej, miejsca pracy dla osób z niepełnosprawnością, miejsca kreatywnej samorealizacji, w tym miejsca rekreacji i integracji społecznej. Działania obejmą również upowszechnianie i praktyczne wdrażanie zasady otwartości, dostępności, uniwersalnego projektowania oraz działania zwiększające świadomość i wrażliwość społeczną na wszelkie przejawy dyskryminacji oraz profesjonalnego wsparcia dla osób ich doświadczających. Planuje się także upowszechniać ekonomię społeczną, jako narzędzie sprzyjające zapobieganiu ekskluzji. Realizacja działań będzie odbywać się w ścisłej współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz lokalnymi samorządami, zgodnie z zasadą partycypacji i partnerstwa.

2.4 Reintegracja społeczna jednostek i grup już wykluczonych

Kluczowe obszary interwencji obejmują m.in. społeczności popegeerowskie i/lub wykluczone komunikacyjnie, osoby długotrwale korzystające z pomocy społecznej, z syndromem wyuczonej bezradności, opuszczające zakłady karne (lub inne penitencjarne), opuszczające placówki przymusowego leczenia uzależnień, jak też osoby w kryzysie bezdomności. Skuteczna reintegracja osób wykluczonych wymaga długofalowych, kompleksowych rozwiązań, opartych na dokładnej diagnozie. Działania te pozwalają na identyfikację przyczyn wykluczenia oraz uruchomienie instrumentów na rzecz odzyskania niezależności życiowej, stanowiąc inwestycję w konkretną osobę i jej otoczenie. Zgodnie z nowym podejściem do aktywnej integracji, wsparciem będą obejmowane całe rodziny, a także społeczności lokalne. Realizacja celu jest komplementarna wobec pozostałych założeń ukierunkowanych na budowanie silnej, spójnej społeczności oraz kapitału relacji. Nie może się to bowiem odbywać z powinięciem najwrażliwszych i najbardziej narażonych na trudności grup społecznych.

Cel główny nr 3 - Rozwój wspólnotowości i tworzenie kapitału społecznego

Kluczowe słowa: Kooperacja, współpraca międzysektorowa, potencjał relacji, więzi społeczne, tolerancja, obywatelskość, równowaga i niedyskryminacja, współpraca międzysektorowa (kooperacja)

3.1. Wzmocnienie potencjału społeczności lokalnej

Ważną przesłanką w procesie prowadzenia efektywnej polityki spójności jest wzmacnianie potencjału społeczności lokalnych poprzez stwarzanie warunków do ich naturalnej aktywności. Dlatego istotnym kierunkiem programowanej polityki powinna być troska władz samorządów różnego szczebla o wspieranie oddolnych inicjatyw i pomysłów powstających w obrębie poszczególnych społeczności. Skutecznym sposobem może być instrument małych grantów i dofinansowania, po które mogą sięgać i aplikować lokalni społecznicy, organizacje pozarządowe i nastawione prospołecznie podmioty. Utrzymanie już istniejących i poszukiwanie nowych źródeł finansowania, w znacznym stopniu przyczynić się może do wyrównania szans rozwojowych i poziomu życia mieszkańców różnych części województwa zachodniopomorskiego.

3.2. Rozwój współpracy międzysektorowej wśród samorządów lokalnych

Szeroko zakrojona współpraca międzysektorowa, rozwój partnerstw oraz kooperacji na wielu poziomach, są niezbędnym czynnikiem dla osiągnięcia celów wskazanych w niniejszej polityce. Kluczowym jest, aby samorząd województwa przyjął rolę koordynatora zmiany społecznej, mentora, partnera, mediatora bądź negocjatora w sytuacjach spornych pomiędzy samorządami lokalnymi oraz innymi podmiotami. Jednoczesna agregacja informacji, bieżący monitoring potrzeb i zjawisk społecznych oraz ewaluacja prowadzonych działań pozwolą na utworzenie swoistego repozytorium, banku wiedzy i sprawdzonych praktyk, a następnie platformy wymiany doświadczeń.

3.3. Wzrost poziomu świadomości społecznej związanej z uczestnictwem w rozwoju lokalnym

Jednym z filarów polityki spójności w jej regionalnym wymiarze jest zapewnienie mieszkańcom satysfakcjonującego poziomu uczestnictwa w procesie kształtowania rozwoju lokalnego i udziału w decyzjach, które go stymulują.

W szerszym ujęciu, chodzi tutaj o korzystanie z czynnego prawa wyborczego, w węższym natomiast o wzmacnianie i profesjonalizowanie organizacji pozarządowych, które są ważnym reprezentantem danej społeczności w dialogu z władzami samorządowymi. Ponadto, sprawne organizacje to także realizator usług publicznych (w tym społecznych) na poziomie lokalnym. Możliwość bycia wiarygodnym, stabilnym i profesjonalnie działającym partnerem dla lokalnych władarzy, w oczywisty sposób wpłynęłaby na wzrost poziomu świadomości społecznej i obywatelskich postaw. W tym kontekście warto rozważyć możliwość utworzenia organizacji parasolowej dla zachodniopomorskich NGO lub też mechanizmu koordynacji ich działań, który wspierałby ich aktywność na polu świadczenia usług publicznych.

3.4. Rozwój sieci społecznych na rzecz asymilacji i integracji mniejszości narodowych, etnicznych oraz imigrantów

W kwestii rozwijania powiązań i sieci tworzących fundament sprawnej społeczności, należy zwrócić szczególną uwagę na jednocześnie działania wspierające pozytywny odbiór drugiego człowieka, z poszanowaniem różnorodności i odmienności oraz niwelujące napięcia społeczne w tym zakresie. Oprócz typowych działań integracyjnych i asymilacyjnych, uwzględnienia wymaga obszar tworzenia przestrzeni, w której mniejszości będą mogły się również rozwijać, a w przypadku mniejszości narodowych czy etnicznych, podtrzymywać swoją tożsamość. Istotna jest sama gotowość na nowe zjawiska, na zmierzenie się z przejawami braku poszanowania równości, dyskryminacji, dysymilacji jak też rozpadu więzi społecznych oraz podejmowanie elastycznych, dostosowanych do problemu działań naprawczych. Największe wyzwanie stanowią grupy imigrantów zarobkowych spoza kręgu kulturowego Europy, ludzie innych wyznań i kultury, którzy nie wykazują potrzeb zbliżenia kulturowego i społecznego z ludnością regionu.

Wymiar realizacyjny

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego, pomimo braku formalnych narzędzi i przy ograniczonych możliwościach bezpośredniego wpływu na rozwój potencjału społecznego, podejmuje próby wpływania na naturę zachodzących zjawisk oraz na rzecz wypracowywania własnych narzędzi, służących efektywnej realizacji polityki społecznej. Odpowiedni dobór założeń metodologicznych, określenie kluczowych grup odbiorców działań, partnerów do współpracy oraz odpowiednia alokacja dostępnych środków finansowych, powinny poszerzać zakres oddziaływań społecznych oraz sprzyjać osiągnięciu zamierzonych celów.

Odbiorcy działań

Ostatecznymi beneficjentami polityki na rzecz kapitału i spójności społecznej jest regionalna wspólnota samorządowa. Jej rozwój i wzmocnienie nastąpi przede wszystkim poprzez wsparcie rodzin i środowisk lokalnych, rozumianych jako grupy bezpośredniej styczności, współtworzących określoną przestrzeń miejską lub wiejską, w których można budować i rozwijać więzi społeczne oraz kapitał relacji. W myśl nowej aktywnej integracji, praca z całymi rodzinami przynosi lepsze rezultaty, aniżeli rozwiązywanie problemów indywidualnych pojedynczego jej człowieka. Biorąc pod uwagę obniżone parametry rodziny oraz spójności społecznej w regionie, w projektowaniu wsparcia, koncepcją wzmacniania substytutu należy objąć też społeczności lokalne, grupy rówieśnicze i nieformalne, które w pewnych warunkach mogą zastępować potencjał rodziny.

Szczególne działania będą kierowane do osób i grup zagrożonym wykluczeniem społecznym lub już wykluczonym, w tym przede wszystkim do:

- osób z niepełnosprawnością (w tym także osób zależnych, niekonieczne z orzeczeniem o niepełnosprawności),
- osób usamodzielniających się w systemie pieczy zastępczej,
- osób przebywających/opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz różnego rodzaju jednostki penitencjarne,

- osób w kryzysie bezdomności,
- osób doświadczających jakiegokolwiek dyskryminacji (np. ze względu na płeć, wiek, narodowość, wyznanie, orientację seksualną, światopogląd itp.),
- osób doświadczających ubóstwa,
- osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnieniami (ze szczególnym uwzględnieniem uzależnień od środków psychoaktywnych i behawioralnych),
- osób borykających się z sytuacjami kryzysowymi i trudnościami życiowymi,
- mniejszości narodowych, etnicznych, migrantów i cudzoziemców,
- społeczności popegeerowskich,
- społeczności wykluczonych komunikacyjnie.

Przewiduje się jednocześnie działania kierowane zarówno do społeczności kategoryalnych, jak i terytorialnych, zgodnie z lokalną specyfiką i potrzebami. Należy zwrócić uwagę, że mimo rzetelnej diagnozy nie sposób przewidzieć wszystkich procesów społecznych związanych ze zjawiskiem wykluczenia, stąd dopuszcza się wyłonienie kolejnych priorytetowych grup interwencji podczas realizacji niniejszej polityki i wynikających z niej – strategii działania.

Zgodnie z delegacją ustawową, działaniami niezmiennie objęta będzie również kadra instytucji pomocy i integracji społecznej, wsparcia rodziny, jak też sektora usług społecznych, tworząca filar wsparcia ww. grup osób oraz zmiany społecznej w swoich środowiskach.

Partnerzy zaangażowani w realizację działań

Samorząd województwa, z racji zasięgu terytorialnego i przypisanych zadań merytorycznych, chociaż działa na rzecz obywateli, nie ma możliwości kierowania do nich bezpośrednich działań. Głównym sposobem oddziaływania jest więc podnoszenie wiedzy i umiejętności samorządów lokalnych, instytucji, organizacji pozarządowych i innych podmiotów aktywnych w środowiskach lokalnych poprzez przyjęcie roli koordynatora, mentora, partnera, doradcy i operatora informacji.

Planowana jest zarówno współpraca finansowa, polegająca na zleceniu realizacji konkretnych zadań publicznych oraz partnerskiej realizacji projektów, jak również pozafinansowa, oparta na wymianie myśli, doświadczeń, wiedzy, a także wsparciu przez samorząd województwa rozwoju kapitału ludzkiego partnerskich podmiotów (szkolenia, doradztwo itp.). Bezpośrednie angażowanie się w budowanie partnerstw przestrzennych (pomiędzy trzema szczeblami samorządów), działania międzysektorowe oraz kooperację, sprzyja wzmocnieniu skali oddziaływania, potwierdzając przekonanie samorządu o możliwości faktycznej realizacji wizji, przedstawionej w tym dokumencie.

Aspekt przestrzenny

Pomorze Zachodnie to region dużych dysproporcji rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie lokalnym. Samorząd Województwa dokłada wszelkich starań, aby wyrównywać poziom i jakość życia wszystkich mieszkańców, bez względu na zamieszkiwany obszar. Podejmowane działania uwzględniać będą kwestie szeroko rozumianej dostępności, w tym komunikacyjnej, jak też możliwości skorzystania z usług wysokiej jakości oferowanych lokalnie.

Szczególnym wsparciem planuje się objąć obszary zmarginalizowane, wymagające rewitalizacji, a także miejscowości obciążone spuścizną popegeerską, w których kumulują się problemy natury społecznej przy współwystępowaniu problemów z innych sfer życia (np. rynku pracy czy edukacji).

Finansowanie

Budżet Województwa

Realizacja zadań ustawowych samorządu województwa jest finansowana przede wszystkim z bieżącego budżetu województwa. Z uwagi na wielość zadań oraz ograniczone środki budżetowe na ich realizację, samorząd musi dokonywać priorytetyzacji działań oraz kierować się najlepiej rozumianym interesem regionu. Dlatego też dobór poszczególnych działań i alokacja środków na nie następuje w oparciu o szczegółowe plany i programy działania, dotyczące danego obszaru, poprzedzone diagnozą i analizą. Jednocześnie każde zadanie musi być realizowane w sposób celowy i oszczędny.

W ramach budżetu finansuje się przede wszystkim: współpracę z trzecim sektorem (np. dotacje dla NGO, program Społecznik), pokrycie kosztów tworzenia i funkcjonowania Zakładów Aktywności Zawodowej, szkolenia i doradztwo dla kadr pomocy społecznej. W szczególnych przypadkach, np. klęski żywiołowej, практикуje się także pomoc finansową innym jednostkom samorządu terytorialnego, mającą na celu usunięcie lub zniwelowanie negatywnych skutków zdarzenia. Środki budżetowe są przeznaczane także na wkład własny do realizacji zadań finansowanych z funduszy europejskich.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

W zakresie zadań na rzecz osób z niepełnosprawnością, istotną rolę odgrywają środki finansowe pochodzące z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, przyznawane samorządom województwa na dany rok budżetowy na podstawie algorytmu. Środki te przeznaczane są przede wszystkim na pokrycie kosztów utworzenia i funkcjonowania Zakładów Aktywności Zawodowej, dofinansowanie robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób z niepełnosprawnością oraz zlecanie organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych, wspierających osoby z niepełnosprawnością. Każdego roku, po otrzymaniu informacji o wysokości przyznanych środków, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, po zweryfikowaniu bieżących potrzeb oraz uzyskaniu opinii Wojewódzkiej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych, dokonuje podziału przyznanej w ramach algorytmu kwoty na realizację poszczególnych działań.

Fundusze Unijne (EFS, EFRR)

Dzięki możliwości pozyskiwania środków z funduszy unijnych, samorząd województwa znacząco poszerza zakres swoich działań i świadczonych usług. W ramach prowadzonej polityki, środki pozyskiwane będą przede wszystkim z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS+) oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Dodatkowe finansowanie pozwoli na rozwój infrastruktury społecznej, na inwestycje w kapitał ludzki, a także, co szczególnie ważne, na testowanie i upowszechnianie nowych, innowacyjnych rozwiązań służących poprawie jakości życia mieszkańców i rozwiązywaniu złożonych problemów społecznych.

Realizacja polityki

Głównym realizatorem oraz koordynatorem działań w ramach „Polityki kapitału oraz spójności społecznej Województwa Zachodniopomorskiego” jest i pozostanie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej we współpracy z Wydziałem Spraw Społecznych oraz Sekretariatem do spraw Młodzieży. Poszczególne jednostki będą prowadzić działania w ramach swoich kompetencji obszarowych, z założeniem współdziałania, bieżącej wymiany informacji oraz wspólnej dbałości o jak najlepszą realizację polityki. Powyższe podmioty posiadają doświadczenie oraz niezbędne zasoby do powierzenia im powyższych zadań.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS)

Głównym zadaniem Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej, znajdującego się w strukturach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, jest realizacja celów i założeń polityki społecznej.

W szczególności ROPS podejmuje inicjatywy z zakresu integracji społecznej oraz szeroko rozumianego rozwoju społecznego, w tym poprzez wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, wzmacnianie rodzin i seniorów, rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością oraz rozwijanie ekonomii społecznej. Istotny aspekt działań ROPS stanowi również ocena zasobów pomocy społecznej oraz zadania związane ze szkoleniem i szerzej - podnoszeniem kompetencji kadry instytucji pomocy i integracji społecznej. Obecnie, na ROPS ciąży także znacząca odpowiedzialność za realizację zadań związanych z dostępnością. W wymiarze prawnym, działania podejmowane są w oparciu o ustawy:

- o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 821, z późn. zm.);
- o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 1876, z późn. zm.);
- o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005r. (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249);
- o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 r. (Dz. U. z 2021 r. poz. 573);
- o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. z 2021 r. poz. 485);
- o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami z dnia 19 lipca 2019 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 1062).

ROPS będzie swoistym repozytorium wiedzy i doświadczeń samorządów lokalnych oraz innych podmiotów mających wpływ na rozwój społeczny regionu. Będzie łączył różne podmioty tej sfery, stanowiąc zaplecze analityczno-badawcze, swoisty think-tank dla służb społecznych i samorządów lokalnych regionu. Oprócz własnych zasobów kadrowych, w ramach wsparcia optymalnej realizacji powierzonych działań, ROPS będzie korzystał z potencjału:

- Wojewódzkiej Społecznej Rady do spraw Osób Niepełnosprawnych,
- Regionalnej Rady do spraw Seniorów,
- Regionalnej Rady do spraw Rodziny,
- Zachodniopomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej,
- Regionalnej Komisji Egzaminacyjnej do spraw stopni specjalizacji pracowników socjalnych w województwie zachodniopomorskim.

Wydział Współpracy Społecznej (WWS)

Należący do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Wydział Współpracy Społecznej koncentruje swoje działania w szczególności w obszarze aktywizacji społecznej i obywatelskiej mieszkańców Pomorza Zachodniego, w tym przez rozwijanie trzeciego sektora i nadzór nad lokalnymi grupami działania i lokalnymi rybackimi grupami działania, przeciwdziałania dyskryminacji, przemocy w rodzinie, uzależnieniom, HIV/AIDS a także wspierania mniejszości narodowych i etnicznych oraz działania na rzecz równego traktowania. Szczegółowe przedsięwzięcia realizowane są przede wszystkim na podstawie następujących aktów prawnych:

- ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2021 r. poz. 1119);
- ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2020 r. poz. 2050);
- ustawy z dnia 6 stycznia 2005r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 823);
- ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.);
- ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. z 2020 r. poz. 1371, z późn. zm.);

- ustawy z dnia 3 kwietnia 2009 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego (Dz. U. z 2021 r. poz. 664);
- ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 (Dz. U. z 2021 r. poz. 182, z późn zm.);
- ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2019 r. poz. 1167);
- ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (Dz. U. z 2020 r. poz. 2140).

Potencjał własny Wydziału Współpracy Społecznej jest wspierany między innymi przez:

- Zachodniopomorską Radę Działalności Pożytku Publicznego
- zespół ds. Karty Różnorodności,
- zespół ds. przeciwdziałania dyskryminacji osób LGBTQ+.

Sekretariat ds. młodzieży

Działania samorządu w obszarze wsparcia młodzieży realizowane są w ramach działalności jednostki budżetowej, jaką jest Sekretariat ds. Młodzieży Województwa Zachodniopomorskiego. Do najważniejszych zadań Sekretariatu należy:

- współpraca z organizacjami młodzieżowymi,
- koordynowanie współpracy międzynarodowej młodzieży,
- współpraca z jednostkami samorządowymi, rządowymi w zakresie polityki młodzieżowej,
- powoływanie i współpraca z regionalnym przedstawicielstwem młodzieży,
- współpraca z instytucjami i organizacjami zagranicznymi w zakresie polityki młodzieżowej, wolontariatu młodzieży,
- budowanie sieci informacji młodzieżowej.

Sekretariat ds. młodzieży wspiera również działalność Rady Młodzieży Województwa Zachodniopomorskiego, którą stanowi przedstawicielstwo osób młodych w regionie.